

**Document Marc del Protocol d'Actuacions
en possibles situacions de risc,
maltractaments físics, psicològics,
sexuals i/o emocionals
a infants i adolescents
en els "Centres Educatius La Salle"**

Document elaborat per a La Salle Catalunya per:
PALOU · ROGNONI, Advocats Associats
aequitas · Centre de Mediació i Resolució Pacífica de Conflictos

Barcelona, 2016

1. INTRODUCCIÓ 8

2. PROTECCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS QUE POT AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN "CENTRE EDUCATIU LA SALLE" 13

2.1 Descripció dels drets dels infants en l'àmbit de l'organització de les Nacions Unides 13

2.2 Descripció de la lluita contra els abusos sexuals i l'explotació sexual a menors en l'àmbit de la Unió Europea 13

2.3 Anàlisi sobre el sistema de protecció a la infància i l'adolescència en l'àmbit estatal 15

2.4 Anàlisi dels drets i oportunitats de la infància i l'adolescència en l'àmbit català 18

2.5 Estudi del protocol sobre protecció de menors del Síndic de Greuges de Catalunya 21

2.6 Estudi del protocol sobre protecció de menors de la Generalitat de Catalunya 23

2.7 Visió sobre la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya 25

2.8 Especial referència a accions racistes, xenòfobes i/o discriminatòries en motiu de la celebració d'esdeveniments esportius 28

3. DENÚNCIA DAVANT LES AUTORITATS COMPETENTS I GESTIÓ DE CONFLICTES 29

3.1 Obligació de denúncia 29

3.2 Gestió de conflictes i processos de mediació/conciliació 30

4. DELICTES QUE PODRIEN AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN CENTRE EDUCATIU "LA SALLE" 32

4.1 Delictes de lesions 32

4.1.a) Delicte de lesions

4.1.b) Delicte de violència domèstica habitual

4.1.c) Delicte de baralla

4. DELICTES QUE PODRIEN AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN CENTRE EDUCATIU "LA SALLE"	32
4.2 Delictes contra la llibertat i identitat sexual	34
4.2.a) Delicte d'agressió sexual	
4.2.b) Delicte d'abusos sexuals	
4.2.c) Delicte d'abusos i agressions sexuals a menors de setze anys	
4.2.d) Delicte d'empaitament sexual	
4.2.e) Delicte d'exhibicionisme i provocació sexual	
4.2.f) Delictes relatius a la prostitució i corrupció de menors	
4.2.g) Disposicions comuns a aquests articles contra la llibertat i identitat sexual	
4.3 Delictes contra la llibertat	37
4.3.a) Delicte d'amenaques	
4.3.b) Delicte de coaccions, amb especial referència a l'assetjament	
4.3.c) Delictes de tracte degradant i violència habitual	
4.4 Delictes contra la intimitat, el dret a la pròpia imatge (delicte de descobriment i revelació de secrets)	39
4.5 Delictes contra l'honor	39
4.5.a) Delicte de calúmnies	
4.5.b) Delicte d'injúries	
4.6 Delictes contra l'Administració de Justícia (delicte d'encobriment)	40
4.7 Altres delictes amb possible incidència directe o indirecte a un Centre Educatiu La Salle	40
4.7.a) Delicte d'homicidi dolós / assassinat	
4.7.b) Delicte d'homicidi per imprudència	
4.7.c) Delicte de detencions il·legals	
4.7.d) Delicte d'omissió del deure de socors	
4.7.e) Delicte d'alteració de condició del menor	
4.7.f) Delicte de trencament de deure de custòdia	
4.7.g) Delicte d'inducció de menors a l'abandonament de domicili	
4.7.h) Delicte d'abandonament de família, menors o persones amb discapacitat necessitades d'especial protecció	
4.7.i) Delictes de furt, robatori o apropiació indeguda	
4.7.j) Delictes de danys	
4.7.k) Delictes contra la salut pública	
4.7.l) Delictes d'omissió del deure d'impedir delictes o promoure la seva persecució	
4.7.m) Delicte d'odi i conductes que vulneren la llei en matèria de protecció i de no discriminació	

5. ESPECIAL REFERÈNCIA ALS DELICTES EXECUTATS MITJANÇANT L'ÚS DE LES TECNOLOGIES DE LA INFORMACIÓ I COMUNICACIÓ I INTERNET (TIC) 45

6. ESPECIAL REFERÈNCIA A LES MESURES DE PROTECCIÓ INTEGRAL CONTRA LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE 51

7. LLEI PENAL DE MENORS 52

8. CRITERIS D'AUTORIA DELS DELICTES 56

9. CAUSES QUE EXTINGEIXEN O ATENUEN LA RESPONSABILITAT PENAL I LA PRESCRIPCIÓ DELS DELICTES 58

9.1 Causes que extingeixen o atenuen la responsabilitat penal 58

9.1.a) El perdó de la víctima

9.1.b) La confessió del delicte i/o la reparació del dany causat

9.2 La prescripció dels delictes 59

10. LA RESPONSABILITAT CIVIL DERIVADA DELS DELICTES 60

10.1 Formes de responsabilitat civil 60

10.1.a) La responsabilitat civil directa

10.1.b) La responsabilitat civil subsidiària

10.1.c) La responsabilitat civil de la persona jurídica

10.2 Supòsits de responsabilitat civil derivada amb possible incidència en un Centre Educatiu La Salle 61

10.2.a) Responsabilitat civil pels delictes comesos per menors

10.2.b) Responsabilitat civil pels delictes comesos per adults

11.ESPECIAL REFERÈNCIA AL "MODEL D'ORGANITZACIÓ I GESTIÓ DEL COMPLIMENT CORPORATIU ORIENTAT A LA PREVENCIÓ DE DELICTES" 65

12. RECOMENACIONS

67

13. ANNEXOS

68

13.1 Protocol d'actuació entre els departaments de benestar social i família i d'ensenyament, de detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu

13.2 Presentació esquemàtica del "Document Marc" i "Circuit de Comunicació" per als Directors i Equips Directius dels Centres Educatius La Salle

*“... I qui acull un infant com aquest en nom meu,
a mi m’acull...”*

Evangelí de Mateu 18, 5-6.

*“La tutela efectiva dels menors i el compromís de garantir
el seu desenvolupament humà i espiritual
conforme a la dignitat de la persona humana
són part integrant del missatge evangèlic
que l’Església i tots els seus membres
estan cridats a difondre al món”*

***Paraules introductòries del Sant Pare Francesc en motiu de la creació de
la Comissió Pontifícia per a la Protecció dels Menors, 22 de març de 2014***

*“No hi ha causa que mereixi més alta prioritat que la
protecció i el desenvolupament del nen,
de qui depenen la supervivència,
l’estabilitat i el progrés de totes les
nacions i, de fet, de la civilització humana”.*

***Pla d’Acció de la Cimera Mundial en favor
de la Infància, 30 de setembre de 1990***

CAPÍTOL 1: INTRODUCCIÓ

L'any 2003 es va fer un primer document marc sobre la transcendència jurídica entorn als possibles maltractaments a menors que es poguessin produir en els “Centres Educatius La Salle” (C.E.L.S.) que va servir per l'elaboració d'un protocol específic amb la mateixa finalitat per a la **Comunitat educativa La Salle**. Es donava així compliment a una petició explícita feta pel llavors Superior General dels Germans de les Escoles Cristianes l'any 2002. L'experiència assolida durant aquest darrers tretze anys permet fer una valoració satisfactòria d'aquest instrument important per la reconducció de fets que afecten els menors, les seves famílies, el propis centres educatius i la societat en el seu conjunt.

Tot i que en aquell temps existien experiències pioneres a Catalunya en l'àmbit de menors -tant en l'àmbit administratiu com penal-, incloent el programa públic de conciliació/mediació i reparació en l'àmbit de menors, quan es va elaborar aquell document i el posterior protocol no existien pràcticament referents públics o privats homologables: no existia el protocol del Síndic de Greuges, ni existia -més enllà de circuits interns- un protocol públic en els àmbits d'Educació, Salut i Benestar Social com els que disposem avui. Tot i que s'ha avançat molt i han evolucionat els instruments públics i privats per a la millor gestió d'aquestes situacions hi ha hagut en aquest període nombroses modificacions legals i aprovació de nous marcs normatius, tant a nivell internacional, com estatal i autonòmic que, juntament amb les bones pràctiques, aconsellen una revisió i millora del document elaborat l'any 2003, ampliant-ne l'abast més enllà dels aspectes estrictament jurídics.

Tant l'Església Universal com les diferents Congregacions Religioses han dut a terme diferents iniciatives per crear instruments clars i eficaços que permetin posar en el centre els drets i els valors humans fonamentals, la dignitat de les persones, en especial dels menors, així com l'escolta, acompanyament i assistència als menors i adults afectats per fets lesius en les seves vides. En els darrers mesos casos de maltractaments a menors (alguns avui adults) han aflorat a la llum pública, fet que ha impulsat als organismes i institucions públiques, així com a la comunitat educativa en el seu conjunt, a millorar els protocols existents. El present document marc sol·licitat pel Sector de **La Salle Catalunya**, ha de servir per ampliar i millorar el protocol existent al “Sector Catalunya”, tot incorporant els coneixements i l'experiència assolida amb anys de pràctica concreta.

És en aquest context en el que ens sembla oportú posar en el centre les paraules del Sant Pare Francesc adreçades als Presidents de les Conferències Episcopals i als Superiors dels Instituts de Vida Consagrada i les Societats de Vida Apostòlica el 2 de febrer de 2015¹:

“... En marzo del año pasado instituí la Pontificia Comisión para la tutela de menores, anunciada ya en diciembre de 2013, con el fin de ofrecer propuestas e iniciativas orientadas

¹ [Carta del Santo Padre Francisco a los presidentes de las Conferencias Episcopales y a los superiores de los Institutos de vida consagrada y las sociedades de vida apostólica acerca de la Pontificia Comisión para la tutela de menores, Ciutat del Vaticà, 2 de Febrer de 2015.](#)

a mejorar las normas y los procedimientos para la protección de todos los menores y adultos vulnerables...

El siguiente mes de julio, en la reunión que tuve con algunas personas que han sido objeto de abusos sexuales por parte de sacerdotes, me sentí conmovido e impresionado por la intensidad de su sufrimiento y la firmeza de su fe. Esto confirmó una vez más mi convicción de que se debe continuar haciendo todo lo posible para erradicar de la Iglesia el flagelo del abuso sexual de menores, y abrir un camino de reconciliación y curación para quien ha sufrido abusos...

En este contexto, considero que la Comisión será un nuevo, válido y eficaz instrumento para ayudarme a animar y promover el compromiso de toda la Iglesia en sus diversos ámbitos —Conferencias Episcopales, Diócesis, Institutos de Vida Consagrada y Sociedades de Vida Apostólica, etc.— para poner en práctica las actuaciones necesarias para garantizar la protección de los menores y adultos vulnerables, y dar respuestas de justicia y misericordia. Las familias deben saber que la Iglesia no escatima esfuerzo alguno para proteger a sus hijos, y tienen el derecho de dirigirse a ella con plena confianza, porque es una casa segura. Por tanto, no se podrá dar prioridad a ningún otro tipo de consideración, de la naturaleza que sea, como, por ejemplo, el deseo de evitar el escándalo, porque no hay absolutamente lugar en el ministerio para los que abusan de los menores...

Corresponde al Obispo diocesano y a los Superiores mayores la tarea de verificar que en las parroquias y en otras instituciones de la Iglesia se garantice la seguridad de los menores y los adultos vulnerables. Como expresión del deber de la Iglesia de manifestar la compasión de Jesús a los que han sufrido abuso sexual, y a sus familias, se insta a las diócesis y los Institutos de Vida Consagrada y las Sociedades de Vida Apostólica a establecer programas de atención pastoral, que podrán contar con la aportación de servicios psicológicos y espirituales. Los Pastores y los responsables de las comunidades religiosas han de estar disponibles para el encuentro con los que han sufrido abusos y sus seres queridos: se trata de valiosas ocasiones para escuchar y pedir perdón a los que han sufrido mucho..."

Aquestes paraules serveixen com a immillorable marc referencial i inspiren de forma especial aquest document.

Es farà referència renovada als convenis internacionals vigents que impregnen la majoria de les normatives regionals, nacionals i autonòmiques aplicables. Cal recordar l'article 1 de la Declaració Universal dels Drets de l'Home (matriu dels Drets Humans fonamentals):

"Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i drets i, dotats de raó i consciència, tenen el deure de comportar-se fraternalment els uns amb els altres".

CAPÍTOL 1: INTRODUCCIÓ

Avui ja és consolidat un model social en el que la família i els centres educatius² són corresponsables de l'educació, el lliure desenvolupament de la personalitat, el creixement i l'evolució física, cultural, social, psicològica, emocional i espiritual dels infants i adolescents. La responsabilitat és, per tant, ingent i compartida: en això radica la importància de la sinèrgia entre l'educació formal i l'educació informal, entre la família i el Centres educatius (inclosos els universitaris), entre els infants, adolescents i joves, la societat civil, i les institucions, en un context de diversitat i pluralitat social i cultural.

El document que es presenta a continuació té vocació instrumental a diversos nivells: com es veurà, recull els principis de protecció de menors en l'àmbit administratiu així com els criteris de responsabilitat penal de menors i adults. En aquest cas, es fa l'aproximació, a voltes complementària a voltes alternativa, als dos grans paradigmes de resolució de conflictes: el paradigma justícia³ i el paradigma mediació/conciliació⁴. Esdevé fonamental en el procés d'aprenentatge, d'acord amb l'esperit de les normes actuals, d'habilitats socials que els menors coneguin i experimentin els dos paradigmes de resolució de conflictes quan aquests sorgeixin, sigui en l'àmbit de la família, sigui en l'àmbit escolar. Aquest coneixement i experiència han de permetre fer comprendre al menor que el conflicte és moltes vegades inevitable, però que és responsabilitat de tots que els conflictes no derivin en accions violentes lesives. Això permetrà canalitzar la gestió dels conflictes de forma pacífica, oferint oportunitats de creixement humà en contextos més harmònics i creatius.

A efectes simplificadors es farà referència de forma unívoca a "Centres Educatius La Salle" (C.E.L.S) per contemplar un seguit de realitats diferenciades però igualment vinculades pel que fa referència a les responsabilitats que es deriven del present document: per tant, quan s'empri el terme "Centres Educatius La Salle" o centre educatiu s'estarà fent referència a totes les escoles La Salle, però també a la Universitat La Salle, la Fundació Comtal, l'associació PROIDE, l'Associació Joves La Salle (o altres fundacions, associacions o organitzacions anàlogues), activitats organitzades com "Pasqua Jove", "Pasqua en Família", "Montserrat a Peu", l'organització de camps de treball, estades a l'estranger, activitats extraescolars/extra-universitàries (nacionals i/o internacionals) o altres activitats homòlogues i anàlogues organitzades per La Salle Catalunya. El present document és d'aplicació a totes aquelles persones que intervenen a qualsevol nivell en totes les activitats anteriorment referides: directors, educadors, professors, religiosos, monitors del lleure, voluntaris i similars, personal contractat (intern i extern), cuina, transports, neteja, etc., tant en activitats educatives formals

² La sentència 133/2010 del Tribunal Constitucional va ser clarificadora en aquest sentit ja que va palesar que l'educació dels ciutadans, en el marc d'un estat social i democràtic i de dret, no és patrimoni exclusiu de l'entorn familiar, sinó que correspon també als centres educatius en el marc d'un sistema d'educació obligatòria.

³ A partir d'un tercer decisor davant conductes lesives, sigui en l'àmbit disciplinari dels centres educatius, de les sancions administratives per part de l'administració competent, o mitjançant decisions judicials en el marc d'un procés judicial. Com es veurà, en el cas de la responsabilitat penal, coexisteixen dos circuits: el dret penal de menors i el dret penal d'adults.

⁴ A partir d'un tercer no decisor, facilitador de la resolució pacífica dels conflictes i la reparació dels mals causats, sigui a partir de processos de mediació –interns o externalitzats- produïts en els propis centres educatius (per educadors, caps d'unitat o directors, o els propis menors en iniciatives de mediació entre iguals), o de processos de mediació/conciliació facilitats per part de l'administració competent, inclosos els processos de mediació/conciliació duts a terme pels Equips Tècnics dels Serveis de Mediació Penal Juvenil.

com en activitats educatives informals organitzades sota l'empara dels "Centres Educatius La Salle".

La importància i gravetat d'aquests fets justifica amb escreix esmerçar energia i recursos per gestionar de forma rigorosa i constructiva aquestes situacions sovint alarmants. Les situacions complexes com aquestes precisen d'un abordatge també complex, combinant la iniciativa pública i la privada. L'educació en els valors, la corresponsabilitat pares/escola en l'educació integral dels menors, el guiatge en l'ús dels telèfons mòbils, altres dispositius electrònics, xarxes socials, Internet i Tecnologies de la Informació i Comunicació en general, així com el visionat de la televisió i altres materials àudio-visuals, l'educació teòrico-pràctica en resolució pacífica de conflictes i cultura de pau, l'orientació pedagògica, la promoció del lleure i l'esport, són només algunes de les vies a aprofundir. Un Protocol d'Actuacions per a la prevenció i actuació davant de possibles situacions de risc i/o maltractaments de menors esdevé una eina importantíssima per a la comunitat educativa.

Aquest document presenta un estudi sintètic, rigorós i amb possibilitat de comprensió fàcil i accessible. Cal destacar que l'objecte d'aquest document és l'anàlisi sistemàtic i complet de totes les situacions que de forma directa o indirecta podrien afectar als "Centres Educatius La Salle" a conseqüència de possibles fets lesius.

L'estudi sobre la possible transcendència jurídica de les situacions de risc i dels maltractaments que es poguessin produir entorn els "Centre Educatius La Salle" es troba distribuïda en dos grans blocs: Un primer bloc dedicat íntegrament a la protecció dels infants i adolescents, des de l'òptica de les normatives internacionals, de l'estat espanyol i catalanes, prenent en consideració els diferents protocols sobre la matèria. Aquest bloc adquireix una rellevància especial donada l'ampliació de l'àmbit de protecció de menors dels darrers anys, tant pel que fa a les situacions susceptibles de ser considerades de "risc o maltractament", com l'ampliació de les persones responsables de la cura dels menors. Un altre aspecte important a tenir en compte -desenvolupat els darrers anys- és l'increment tant de l'autonomia com de la responsabilitat dels propis menors.

Enllaçant els dos aspectes es fa una anàlisi de les obligacions de denúncia -tant en l'àmbit de protecció com en l'àmbit penal- així com les instàncies davant les quals s'ha de posar en coneixement els referits fets. Creiem que aquest és un aspecte de la màxima importància. S'estudien també les diverses vies de Mediació i Conciliació entre l'autor dels fets i la/les possible/s víctima/es, així com la possible reparació del dany causat, a diversos nivells, tant interns, com administratius o penals.

El segon bloc es centra en els delictes que directa o indirectament, poden tenir una incidència rellevant en el decurs de la vida d'un "Centre Educatiu La Salle", tant en la perspectiva penal d'adults com de menors. Seguidament s'analitza l'especial incidència delictiva que es produeix a través de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació, així

CAPÍTOL 1: INTRODUCCIÓ

com la violència de gènere. S'afegeix una aproximació específica a la normativa penal de menors. Posteriorment es fa una referència als possibles intervinents en els comportaments il·lícits així com el grau de participació que, en el seu cas, pogués produir-se; també a les causes que poden atenuar o extingir la responsabilitat administrativa i penal.

Aquest document conté una anàlisi especial sobre la possible responsabilitat civil directe o subsidiària del Centre educatiu en relació als referits fets delictius. Aquest aspecte és també de la màxima transcendència i interès en relació a la Institució.

Per últim, es fa una breu referència a la nova concepció de responsabilitat penal de la persona jurídica i la seva possible incidència en els "Centres Educatius La Salle".

Davant l'amplitud de l'objecte d'estudi ens hem limitat a detallar, estudiar i destacar els aspectes més rellevants, podent-ne ampliar el que es cregui més oportú, segons l'interès.

Es procedeix a continuació a una anàlisi sintètica de les diverses normatives en l'àmbit de la protecció dels infants i dels adolescents, d'acord amb totes les modificacions legislatives que han tingut lloc darrerament a tots els nivells. La normativa internacional ha recollit l'increment de consciència i responsabilitat pel que fa a la protecció dels menors, especialment en matèria de risc, maltractaments i lluita contra els abusos sexuals i explotació de menors i pornografia infantil, dotant-la de mecanismes, tant preventius com de detecció i derivació, així com sancionadors, fet que ha comportat que totes les legislacions nacionals internes dels estats s'hagin adaptat a aquests nous paradigmes.

2.1 DESCRIPCIÓ DELS DRETS DELS INFANTS EN L'ÀMBIT DE L'ORGANITZACIÓ DE LES NACIONS UNIDES

La **Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets del Nen**⁵ regula amb caràcter general els drets de les persones menors d'edat, essent el seu principi fonamental el de "l'interès superior del nen", obligant-se els Estats Parts a adoptar totes les mesures administratives, legislatives i d'altra naturalesa per tal de fer efectius els drets reconeguts a la present Convenció. D'entre el contingut de la referida Convenció cal destacar el que disposa l'article 19:

“Els Estats Parts adoptaran totes les mesures legislatives, administratives, socials i educatives apropiades per a protegir el nen contra tota forma de perjudici o abús físic o mental, desemparament o tracte negligent, maltractes o explotació, inclòs l'abús sexual, mentre el nen es trobi sota la custòdia dels pares, d'un representant legal o de qualsevol altra persona que el tingui al seu càrrec”.

La Convenció concreta les mesures sanitàries (articles 24, 25 i 26 i concordants), les mesures socials (articles 27, 31, 34, 35, 36 i concordants), les mesures educatives (articles 28, 29 i concordants), i mesures judicials (articles 37, 40 i concordants) que els Estats han de desenvolupar.

2.2 DESCRIPCIÓ DE LA LLUITA CONTRA ELS ABUSOS SEXUALS I L'EXPLOTACIÓ SEXUAL A MENORS EN L'ÀMBIT DE LA UNIÓ EUROPEA

Tant la **Directiva 2011/92/UE del Parlament Europeu i del Consell d'Europa de 13 de desembre de 2011 relativa a la lluita contra els abusos sexuals i l'explotació sexual a menors i la pornografia infantil com el Conveni del Consell d'Europa per a la protecció dels nens contra l'explotació i l'abús sexual**⁶ es troben incorporats a la legislació nacional⁷,

⁵ Convenció de data 20 de Novembre de 1989, ratificada per Espanya mitjançant instrument de data 30 de Novembre de 1990 (B.O.E. nº 313 de 31 de Desembre de 1990).

⁶ Dut a terme a Lanzarote el 25 d'octubre de 2007, i ratificada per Espanya el 12 de Novembre de 2010.

⁷ Aquesta Directiva i Conveni es troben incorporats a la legislació espanyola per mitjà de la Ley 26/2015, de 28 de julio de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia.

CAPÍTOL 2: PROTECCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS QUE POT AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN “CENTRE EDUCATIU LA SALLE”

com després s’analitzarà. Molts dels resultats normatius de la legislació interna al nostre país tenen com a origen aquesta Directiva europea, és per això que cal destacar-ne els següents aspectes:

- 1.- Es pretén lluitar, de forma prioritària, contra els abusos sexuals a menors, l’exploració i la pornografia infantil, tot tenint especialment en compte imatges i altres formes d’abusos difoses mitjançant l’ús de les noves tecnologies i Internet.
- 2.- Es vol perseguir també l’engalipament de menors amb finalitat sexual per mitjà de les xarxes socials i xats en línia, en general a Internet o per qualsevol altre medi.
- 3.- Es destaca especialment que qualsevol persona que tingui coneixement o sospites d’un cas d’abús sexual o explotació sexual d’un menor ha de denunciar el fet davant l’autoritat competent.
- 4.- S’especifica que tot dany o abús a un menor ha de ser tractat fins a la seva recuperació física i psicològica.
- 5.- S’ha de prevenir qualsevol risc que pugui afectar al menor mitjançant campanyes de sensibilització i educació.
- 6.- S’han de posar a disposició dels menors línies telefòniques d’atenció directe per als mateixos.
- 7.- S’ha de dur a terme una formació especialitzada adreçada als professionals que tinguin probabilitats d’entrar en contacte amb menors víctimes d’abusos sexuals i explotació sexual per tal d’identificar-les i relacionar-se amb elles.
- 8.- Es destaca que els empresaris tenen dret a ser informats quan contractin personal per a un lloc que impliqui contactes directes i regulars amb menors, així com de les condemnes per infraccions sexuals contra menors que constin als antecedents penals o les inhabilitacions per ofici o professió vigents.
- 9.- S’ha d’actuar sobre la tecnologia de la informació i la comunicació per tal d’evitar induir els menors a ser víctimes d’aquestes, i per això són necessaris programes d’educació i sensibilització.

Pel que fa al **Conveni del Consell d’Europa** per a la protecció dels nens contra l’exploració i l’abús sexual, cal destacar que s’estableix explícitament que els infants han de rebre, durant l’educació primària i secundària, informació sobre els riscos d’exploració i

abús sexual, així com els mitjans per a protegir-se, adaptada a la seva etapa evolutiva, fins i tot si convé en col·laboració amb els pares i mares.

Així mateix es destaca que es posarà especial atenció a les situacions de risc, especialment les derivades de la utilització de les noves tecnologies de la informació i de la comunicació.

2.3 ANÀLISI SOBRE EL SISTEMA DE PROTECCIÓ A LA INFÀNCIA I A L'ADOLESCÈNCIA EN L'ÀMBIT ESTATAL

La *Ley Orgánica 1/96 de Protección Jurídica del Menor* s'ha vist modificada per la nova *Ley 26/2015, de 28 de julio de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia* (Llei d'àmbit estatal aplicable a tot el territori espanyol), en la que ja s'incorporen tots els continguts derivats de les Directives o disposicions d'àmbit europeu.

La publicació de la *Ley Orgánica de Protección Jurídica del Menor* l'any 1996, va suposar un gran avenç en matèria de protecció dels menors, tot considerant-los subjectes de dret amb una necessitat especial afegida de protecció. Des de llavors la legislació ha fet un salt molt important en la seva protecció i, les lleis, en tots els àmbits han renovat, ampliat, matisat o especificat més l'àmbit de protecció. Aquest és el cas especialment en matèria d'assetjament, abusos, maltractament o risc en general.

Les lleis han ampliat els subjectes que "deuen" aquesta protecció, fins a obrir-la a tota la comunitat. És a dir, qualsevol persona que tingui coneixement d'un risc, o possible risc que pugui patir un menor, ha de posar-ho en coneixement immediat de l'autoritat competent. Evidentment la Comunitat Educativa, pel seu àmbit de treball és la que té el deure de vetllar de forma especial per a la protecció del menor, així com vetllar per a la salvaguarda de tots els seus drets.

En aquesta llei s'incorporen en el seu article 13 dos nous apartats en relació als delictes contra la llibertat i indemnitat sexual (entre altres), com s'analitzarà posteriorment en el bloc de responsabilitat penal. S'estableix el deure que tenen totes les persones que tinguin notícia d'un fet que pogués constituir un delicte contra la llibertat i indemnitat sexual de posar-lo en coneixement del Ministeri Fiscal.

Per a poder accedir i exercir una professió o activitat que impliqui contacte habitual amb menors, aquesta llei estableix com a requisit no haver estat condemnat pels delictes contra la llibertat i indemnitat sexual, d'acord amb el que estableixen altres disposicions normatives com el Conveni de Protecció dels Nens contra l'explotació i l'abús sexual (2007) i la Directiva del Parlament Europeu i del Consell Europeu (2011) relativa a la lluita contra els abusos sexuals i l'explotació sexual dels menors i la pornografia infantil.

CAPÍTOL 2: PROTECCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS QUE POT AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN “CENTRE EDUCATIU LA SALLE”

Als afectes de prevenció, aquesta llei preveu la creació, dins del sistema de Registres Administratius de suport a l'Administració de Justícia, del *Registro Central de Delincuentes Sexuales*⁸ que contindrà la identitat dels condemnats per delictes contra la llibertat i indemnitat sexual (entre d'altres), així com informació sobre el seu perfil genètic d'ADN. Amb això es pretén fer un seguiment i control de les persones condemnades, tant al nostre país com a altres Estats. També es fixa que les autoritats del nostre país col·laboraran amb les d'altres països de la Unió Europea en aquest mateix sentit.

La *Ley 26/2015* també estableix que es durà a terme una reforma de les institucions de protecció a la infància i a l'adolescència, especialment pel que fa a risc i desemparament per tal de donar compliment a la llei. A la mateixa llei s'estableix la necessitat d'actuar amb agilitat, rapidesa i eficàcia per apartar al menor el més ràpid possible de la possible situació de risc.

L'article primer de la nova *Ley 26/2015*, estableix que els menors tenen dret a buscar, rebre i utilitzar la informació adequada per al seu desenvolupament. Segueix dient que “...es prestarà especial atenció a l'alfabetització digital i mediàtica, de forma adaptada a cada etapa evolutiva que permeti als menors actuar en línia amb la seguretat i responsabilitat, en particular, identificar situacions de risc derivades de la utilització de noves tecnologies de la informació i la comunicació, així com instruments i estratègies per afrontar aquests riscos i protegir-se d'ells...”. Per altra banda, les Administracions elaboraran material d'informació per a menors per a vetllar per aquests drets i deures, alhora que els difondran. Totes les institucions i organismes han de vetllar per salvaguardar la promoció dels valors esmentats anteriorment, limitant l'accés a imatges i continguts digitals lesius per als menors.

L'article quart de la nova *Ley 26/2015* estableix uns deures sota la responsabilitat del menor: els infants i adolescents, d'acord amb la seva edat, hauran d'assumir i complir els deures, obligacions i responsabilitats inherents o conseqüents a la titularitat i exercici dels drets que tenen reconeguts en tots els àmbits de la vida tant familiar, com escolar, com social. A continuació es detallen els deures relatius a l'àmbit escolar i social.

Els deures dels menors relatius en l'àmbit escolar breument descrits són:

- 1.- Els menors han de respectar les normes de convivència dels centres educatius, estudiar, i tenir una actitud positiva durant el procés d'aprenentatge.
- 2.- Els menors han de respectar als professors, altres empleats i als companys del centre escolar, evitant situacions de conflicte i assetjament escolar en qualsevol de les seves formes, inclòs el *ciberassetjament*.

⁸ Aquest registre especialitzat ha estat creat mitjançant [Real Decreto 1110/2015, de 11 de diciembre, por el que se regula el Registro Central de Delincuentes Sexuales](#), i està en vigor des de l'1 de març de 2016.

3.- El sistema educatiu implementarà el coneixement dels drets i deures dels menors com a ciutadans, inclosos els que es generin a partir de l'ús de les Tecnologies de la Informació i Comunicació.

Els **deures dels menors en l'àmbit social**, bàsicament són:

- 1.- Respectar a totes les persones del seu voltant (dignitat, integritat, intimitat), sense cap tipus de discriminació.
- 2.- Respectar les lleis i normes que els són aplicables.
- 3.- Respectar les instal·lacions on desenvolupen la seva activitat.

Alhora tenen dret a rebre la informació adequada i a que se'ls garanteixi el respecte; poden presentar denúncies al Comitè dels Drets del Nen (d'acord amb la normativa que ho desenvolupa). Els menors estrangers tenen iguals drets, especialment si provenen de situacions en les que han estat víctimes d'assetjament, abús o explotació sexual.

L'article vuit de la nova *Ley 26/2015* estableix que *"tota persona o autoritat i, especialment aquells que per la seva professió o funció detectin una situació de maltractament o risc, o possible desemparament d'un menor, ho han de comunicar a l'autoritat o als seus agents més pròxims, sense perjudici de brindar-li l'auxili immediat que necessiti"*.

Així mateix tota persona que tingui notícia, a través de qualsevol font d'informació, d'un fet que pogués constituir un delictes contra la llibertat i indemnitat sexual o de tràfic o d'explotació de menors, tindrà l'obligació de posar-ho en coneixement del Ministeri Fiscal, sens perjudici del que es disposa en la legislació del procés penal, tal i com es detallarà més endavant.

També estableix que serà requisit per a l'accés i exercici a les professions, oficis i activitats que impliquin contacte habitual amb menors (segons la descripció duta a terme a la introducció), el no haver estat condemnat per sentència ferma per algun delictes contra la llibertat o indemnitat sexual que inclou l'agressió i abús sexual, l'assetjament sexual, l'exhibicionisme i provocació sexual, la prostitució i explotació sexual, i corrupció de menors o tràfic. Qui vulgui accedir a aquestes professions, oficis o activitats haurà d'acreditar aquesta circumstància mitjançant l'aportació d'una certificació negativa del *Registro Central de Delinquentes Sexuales*. Aquest Registre estatal contindrà dades d'identitat i perfil de l'ADN de condemnats pels delictes contra la llibertat i indemnitat sexual, en els que s'inclouen l'agressió, l'abús sexual, l'assetjament sexual, l'exhibicionisme i la provocació sexual, la prostitució i l'explotació sexual, i la corrupció de menors.

CAPÍTOL 2: PROTECCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS QUE POT AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN “CENTRE EDUCATIU LA SALLE”

I finalment fa referència a que les autoritats i serveis públics tenen la obligació de prestar al menor l'atenció immediata que necessiti.

La nova *Ley 26/2015* estableix que en el cas que hi hagin casos de menors desemparats en els centres escolars, aquests han de col·laborar i complir el que s'estableixi en el pla de protecció del menor (inclosos aquells casos d'abús sexual en el sí de la família).

Es remarca en la referida llei la necessitat de complir les lleis sobre el tractament de dades de caràcter personal. Aquest aspecte esdevé fonamental en el cas de les TIC, com es veurà més endavant. Cal recordar que totes les actuacions de protecció i/o risc dels infants i adolescents han de tractar-se de forma confidencial, preservant en tot moment les seves dades.

2.4 ANÀLISI DELS DRETS I LES OPORTUNITATS DE LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA EN L'ÀMBIT CATALÀ

La **Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i adolescència** (lleï d'àmbit autonòmic i d'aplicació a tot el territori de Catalunya) deroga l'anterior Llei catalana 37/1991 sobre mesures de protecció de menors desemparats, així com la Llei 11/1985 de protecció de menors (que eren vigents en l'anterior dictamen jurídic). Té una vocació de protecció més específica i concreta als temps actuals. Incideix de manera integral i transversal en tots els àmbits que afecten a l'Infant (entre 0 i 12 anys) o l'adolescent (entre 13 i 18 anys) com a persona subjecte de drets i oportunitats. L'objecte de la Llei és vetllar pel desenvolupament integral del menor.

L'article 3 esdevé de cabdal importància pel que fa a la responsabilitat ciutadana i pública: s'estableix l'obligació de vetllar pel respecte efectiu dels drets dels infants i els adolescents com a responsabilitat de la família, de tota la ciutadania -i, molt particularment, de tots els poders públics-, tot d'acord sempre amb el principi rector de l'interès superior del menor (article 5).

La llei afirma que s'ha de garantir el desenvolupament de les potencialitats personals en la criança i la formació dels infants i els adolescents, així com el desenvolupament físic, mental, espiritual, moral i social, d'una manera lliure, integral i harmònica, i ha de potenciar en tot moment llurs capacitats educatives i d'aprenentatge; en tots els casos, cal procurar-los el benestar físic, psicològic i social (article 6).

És important tenir en compte que els infants i els adolescents han de ser escoltats en tots els àmbits, especialment en l'àmbit escolar, i específicament en el cas que estiguin implicats en una situació conflictiva, d'acord amb criteris d'intimitat, confidencialitat, oferint-los en tot moment el suport adequat.

L'article 8 estableix, específicament, que qualsevol infant o adolescent ha d'ésser protegit de qualsevol forma de maltractament. Aquest inclou el maltractament físic, el psicològic, la negligència, el tracte indigne, l'explotació laboral, l'explotació i l'abús sexual, la corrupció, la manipulació, el mal ús de la seva imatge i qualsevol altra forma d'abús.

A Catalunya, l'Administració pública competent és la Generalitat de Catalunya, que en tot moment ha de posar tots els recursos possibles per a la protecció immediata de l'infant i adolescent.

L'article 18 de la llei especifica els deures i responsabilitats i estableix que els pares i mares tenen responsabilitats comuns en l'educació i desenvolupament dels fills menors d'edat. Els infants i els adolescents tenen dret a rebre el màxim nivell d'educació possible des de llur naixement. Una de les funcions del sistema educatiu ha de ser compensar possibles desigualtats. La llei estableix la obligació que els infants i adolescents siguin informats dels seus drets i deures, així com la possibilitat d'exercir per sí mateixos aquests drets, tot assumint alhora els seus deures i responsabilitats (article 18). Els infants i adolescents s'han de respectar a sí mateixos, així com han de respectar les persones amb què es relacionen i l'entorn en què es desenvolupen.

La Generalitat de Catalunya ha de vetllar per a l'actuació coordinada de tots els Departaments en matèria de protecció de menors: ensenyament, salut, serveis socials (a través de les seves Direccions Generals), han d'establir Protocols per a donar compliment a aquesta llei (article 22 i concordants). Els procediments que afecten a expedients administratius o judicials dels menors es tramitaran amb caràcter d'urgència. Es posa especial èmfasi en actuacions preventives.

És important destacar l'article 36 que estableix que l'infant o l'adolescent té dret a la protecció de l'honor, la dignitat, la intimitat i la pròpia imatge, així com de preservar els infants i els adolescents de la difusió de llurs dades personals, de la difusió d'imatges que atempten contra llur dignitat i de l'explotació econòmica de llur imatge. Així mateix els poders públics han de vetllar, amb un interès especial, pel dret a la intimitat i a l'honor dels infants i adolescents, especialment dels que han estat objecte d'agressions sexuals, maltractaments o qualsevol altra experiència traumàtica.

El capítol V de la llei es dedica a l'educació i com a trets principals cal destacar el dret general de tot infant i adolescent a l'educació sota criteri de no discriminació de cap tipus i sota els principis i normes previstes en la llei, que es descriuen en aquests paràgrafs.

En l'àmbit de la publicitat i mitjans de comunicació social (premsa, ràdio, televisió, Internet i TIC), interessa destacar de la llei que l'exhibició pública o la difusió d'imatges, missatges o objectes no poden ésser perjudicials per als infants o els adolescents, ni poden incitar a actituds o conductes que vulnerin els drets i els principis reconeguts per la Constitució

CAPÍTOL 2: PROTECCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS QUE POT AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN “CENTRE EDUCATIU LA SALLE”

i per la resta de l'ordenament jurídic vigent. Les publicacions que inciten a la violència, a activitats delictives o a qualsevol mena de discriminació o que tenen un contingut pornogràfic, o qualsevol altre que sigui perjudicial per al desenvolupament de la personalitat dels infants i els adolescents, no poden ésser ofertes ni exposades de manera que restin lliurement a l'abast d'aquests (articles 61 i 62).

En la llei es contempla el principi de *prevenció general* pel que fa a situacions perjudicials pel desenvolupament dels menors, pel seu benestar, prevenció de qualsevol forma de maltractament, càstig o tracte, inducció o coacció a participar en qualsevol activitat sexual o material pornogràfic, i prevenció en tot tipus de risc (article 74).

Es contempla el principi de *promoció i sensibilització ciutadana*, pel que fa a qüestions com que la ciutadania en general –inclosos els centres educatius- pugui identificar qualsevol forma de maltractament, o d'ús inadequat de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació, les TIC (article 75).

El Títol IV de la llei es dedica a la protecció dels infants i dels adolescents davant els maltractaments. S'estableix la necessitat de *protecció efectiva* davant els maltractaments a infants i adolescents, de qualsevol forma de maltractament i, especialment, de qualsevol forma de violència física, psíquica o sexual. Les Administracions estableixen protocols d'actuació i han d'actuar en col·laboració amb els centres educatius tant en la prevenció, com en l'assistència i la persecució del maltractaments.

Pel que fa a protecció del menor, especialment en situacions de risc o maltractament, s'han d'implicar conjuntament i de forma col·laborativa tant les administracions sanitàries i educatives, com l'administració de justícia, les forces i cossos de seguretat i els serveis socials. Així mateix s'ha de preservar en tot moment el dret a la intimitat dels menors. Totes aquestes actuacions han de ser dutes a terme de forma urgent i evitant dobles exploracions; d'aquí deriva la *necessitat de coordinació de tots els intervinents* (articles 81 a 91).

La Generalitat, mitjançant el servei d'atenció immediata a l'infant o adolescent (recursos telefònics o telemàtics), ha de donar una resposta efectiva a les comunicacions de possibles maltractaments comesos a un infant o adolescent per tal que s'activin de forma immediata els recursos adients (article 92). En concret, la Generalitat crearà un servei d'atenció especialitzada adreçat a infants i adolescents víctimes d'haver patit abús sexual i ha de vetllar especialment per la prevenció i la detecció activa dels abusos sexuals dels menors. Així mateix, ha de promoure bones pràctiques de prevenció activa dels abusos, i també la formació contínua dels professionals de la xarxa social pel que fa a la prevenció i la detecció d'abusos sexuals (article 93).

L'article 100 de la llei estableix el deure de comunicació, intervenció i denúncia per part de tots els ciutadans que tenen coneixement de la situació de risc o desamparament

en què es troba un infant o adolescent. Tenen el deure de comunicar-ho als serveis socials bàsics, especialitzats o del Departament competent en matèria de protecció dels infants i els adolescents, el més aviat possible, perquè en tinguin coneixement. Tots els professionals, especialment els professionals de la salut, dels serveis socials i de l'educació, han d'intervenir obligatòriament quan tinguin coneixement de la situació de risc o de desemparament en què es troba un infant o adolescent, d'acord amb els protocols específics i en col·laboració i coordinació amb l'òrgan de la Generalitat competent en matèria de protecció dels infants i els adolescents. Aquesta obligació inclou la de facilitar la informació i la documentació que calgui per a valorar la situació de l'infant o l'adolescent. S'hi afegeix que les obligacions a què fa referència aquest article s'entenen sense perjudici del deure de comunicació o denúncia dels fets als cossos i les forces de seguretat, al Ministeri Fiscal o a l'autoritat judicial.

Per tant, prenent en consideració tota la normativa analitzada "els Centres Educatius La Salle", en cas de detecció d'una possible situació de risc (definides a l'article 102⁹), desprotecció, desemparament i/o maltractament de qualsevol tipus, hauran de comunicar-ho a l'autoritat educativa (Inspecció d'Educació), als serveis socials dels Serveis Territorials que pertoquin (aquests professionals es coordinaran amb la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència-DGAIA) i, en el seu cas, al Ministeri Fiscal (que al seu torn, es relaciona amb l'autoritat judicial, l'Equip Tècnic en matèria de menors i l'autoritat administrativa), de forma immediata i amb confidencialitat.

El Capítol V de la llei estableix la protecció en el supòsits d'aplicació de la Responsabilitat Penal dels Menors. Reitera novament la necessària coordinació inter-administrativa, ressaltant novament la figura cabdal del Ministeri Fiscal, així com estableix la possibilitat de reparació del dany mitjançant un procés de mediació entre la persona infractora i la víctima (article 154)¹⁰.

Aquestes obligacions de comunicació amb les autoritats administratives i el Ministeri Fiscal són de cabdal importància i, en cas d'incompliment per part del centre educatiu, podria comportar algun tipus de responsabilitat administrativa i/o fins i tot de caràcter penal.

2.5 ESTUDI DEL PROTOCOL I INFORME SOBRE PROTECCIÓ DE MENORS DEL SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA

El Síndic de Greuges de Catalunya va promoure i coordinar l'any 2006 l'elaboració d'un protocol, que duu com a títol "**Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors**". Posteriorment s'ha dut a terme un seguiment continuat del mateix que va culminar amb l'Informe sobre els drets dels infants del Síndic de

⁹ Veure de forma complementària l'Annex a aquest document, **Protocol d'actuació entre els Departaments de Benestar Social i Família, i d'Ensenyament, de detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu**. Aquest protocol està actualment en procés de revisió per part de la Generalitat de Catalunya.

¹⁰ Aquests apartats són desenvolupats més endavant en aquest document de forma extensa i complementària en l'apartat corresponent a la responsabilitat penal.

CAPÍTOL 2: PROTECCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS QUE POT AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN “CENTRE EDUCATIU LA SALLE”

Greuges de Catalunya, de desembre de 2015. Aquest Informe fa menció al seguiment de les recomanacions que el propi Síndic va dur a terme, en el sentit d'assegurar la **formació especialitzada i continuada dels equips i professionals** d'atenció primària, d'atenció a la infància i a l'adolescència, d'atenció bàsica de la salut, **dels centres escolars** i serveis d'oci per a detectar situacions de maltractament.

El Síndic detecta un desequilibri entre el coneixement i la posterior aplicació dels Protocols per a la detecció del maltractament i abús de menors. El Síndic recomana en els diferents informes de seguiment i, en particular a l'Informe 2015 esmentat, **vetllar per a la ràpida detecció del sofriment dels alumnes per assetjament escolar** i pel **compliment dels procediments d'observació, valoració i intervenció que duen a terme els centres escolars, amb la supervisió de la Inspecció d'Educació**. El Síndic recomana que el Protocol serveixi per actuar en la prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament entre iguals, destacant la necessària supervisió de la Inspecció Educativa. Totes aquestes actuacions es duran a terme en **coordinació amb el Ministeri Fiscal** i els òrgans judicials corresponents, així com amb els **tècnics de suport (DGAIA) i serveis socials** bàsics i especialitzats.

El Departament d'Ensenyament, en col·laboració amb UNICEF, va elaborar en el seu moment una guia telemàtica pel professorat “*Vivir (aprender y enseñar) los derechos de la infancia en la escuela*”, que té com a objectiu donar a conèixer el contingut de la Convenció dels Drets dels Infants i posa de relleu la importància d'integrar aquests drets en els projectes educatius del centre educatiu.

Pel que fa al Protocol del Síndic de Greuges de setembre de 2006, **Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors**¹¹, cal destacar-ne els següents punts:

- Reitera el principi de l'interès superior del menor i la protecció dels seus drets com a víctima
- Remarca la intervenció de forma coordinada entre els diferents agents.
- Destaca la rellevància d'implicació i intervenció dels professionals que treballen en primera línia en relació a processos de detecció i comunicació de situacions d'abús sexual o maltractament.
- Distingeix dos conjunts de situacions: situacions de sospita fonamentada i situacions greus i amb certesa de diagnòstic.

¹¹ Veure [Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors del Síndic de Greuges de Catalunya de data 13 de setembre de 2006](#)

-Deixa palès que tota la població infantil entre els 3 i 16 anys està escolaritzada i per aquest motiu “l’escola esdevé una institució clau en la prevenció i la detecció de possibles situacions de maltractament infantil”.

Segueix dient que *“és important doncs que totes les persones que formen part de la institució escolar, incloent-hi els professionals del primer cicle d’educació infantil, coneguin les formes de detecció dels maltractaments, així com els canals de denúncia”*.

-Destaca que el centre educatiu ha d’informar a la família del menor de les actuacions que s’estiguin realitzant.

-Detalla la necessitat de coordinació i cooperació entre els departaments d’Educació, Benestar Social, Salut, òrgans judicials, Fiscalia, Mossos d’Esquadra i Policia.

És important destacar que el propi Síndic menciona la necessitat de revisar el Protocol referit per adequar-lo al moment present.

2.6 ESTUDI DEL PROTOCOL SOBRE PROTECCIÓ DE MENORS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

De la mateixa forma que l’Informe del Síndic de Greuges, el **Protocol d’actuació entre els departaments de Benestar Social i Família i d’Ensenyament, de detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l’àmbit educatiu** destaca la importància cabdal dels centres educatius donada l’escolarització obligatòria dels menors, especialment referida a la prevenció, detecció i intervenció en cas de maltractaments o risc. Els centres educatius són l’entorn on famílies i infants també interaccionen de forma directe, per tant afavoreix la prevenció o detecció de possibles factors de risc, i per tant la prevenció de maltractaments.

El Protocol en destaca els objectius principals: la detecció de situacions de maltractament; assegurar l’assistència i protecció; garantir la comunicació i notificació de la sospita o certesa de maltractaments; possibilitar l’activació dels recursos de protecció; millorar la derivació i coordinació; garantir el drets de l’infant a rebre atenció i protecció; i prevenir situacions de maltractaments.

L’àmbit d’aplicació del Protocol és a tots els centres educatius (inclosos els que tinguin cura d’infants de menys de 6 anys). Aquest Protocol és aplicable també a la DGAIA i a tots els Serveis de Protecció de l’àmbit territorial català i a la Unitat de Detecció i Prevenció del Maltractament Infantil (UDEPMI).

CAPÍTOL 2: PROTECCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS QUE POT AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN “CENTRE EDUCATIU LA SALLE”

Pel que fa a l'àmbit de **detecció** dels maltractaments aquest es refereix tant a l'àmbit d'educació, de salut, social, policial, de lleure (associacions, casals, centres oberts, CRAE, etc.) o altres.

El Protocol estableix una definició de maltractaments, la seva valoració (lleu, moderat o greu), els factors de risc de maltractament i indicadors de risc. Entre tots els Departaments de la Generalitat de Catalunya s'ha fet un ampli i minuciós llistat d'indicadors que és oportú conèixer. Per la seva importància i detall unim aquest Protocol i els seus indicadors al present document mitjançant Annex.

Pel que fa al Procediment a seguir en el **cas de detectar un possible maltractament**, més enllà del **circuit** esquemàtic que també figura a l'Annex¹² referit, s'estableix a mode de conclusió que:

- En cas de maltractament detectat pel Centre Educatiu, de caràcter **LLEU o MODERAT**, el Centre Educatiu ha de posar-ho en coneixement dels Equips d'Assessorament i orientació Psico-pedagògica (EAP) i de la Inspecció d'Educació, en coordinació amb els Serveis Socials Bàsics de la zona on viu la família de l'infant (els Serveis Socials Bàsics, si s'escau, n'informaran a l'EAIA). Per tant, els/les treballadors/es socials esdevenen referents primordials en l'àmbit de protecció, risc i maltractament de menors. És per això que, en cas de dubte, és preferible contactar amb aquests professionals per exposar la situació emergent i rebre la recomanació d'actuació.

- En cas de maltractament detectat pel Centre Educatiu de caràcter **GREU o que REQUEREIXI PROTECCIÓ IMMEDIATA**, el Centre Educatiu ha de comunicar-ho directament a la DGAIA¹³, per tal que s'emprenquin i es coordinin les actuacions necessàries¹⁴. De forma simultània el Centre Educatiu ho ha de comunicar a la Fiscalia de Menors o Jutjat de Guàrdia corresponent. El Protocol estableix que, en qualsevol cas, la Direcció del Centre Educatiu informará a la família del menor.

El Protocol estableix que la DGAIA duu a terme el seguiment i aplica les mesures pertinents. Cal recordar que s'ha de mantenir en tot moment la confidencialitat de les dades dels professionals que han intervingut en la detecció. Així mateix la DGAIA ha de fer el retorn informatiu al Centre Educatiu que ha detectat el maltractament i, si fos el cas, aquest es seguirà coordinant amb els serveis de protecció pel seguiment de les mesures, alhora que ha de col·laborar en tot el necessari.

¹² En el referit Annex figuren detallats tots els telèfons de contacte dels diferents serveis competents.

¹³ A través del Servei Territorial -en horari laboral- o UDEPMI -les 24 hores al telèfon gratuït 900.300.777.

¹⁴ Aquests serveis es coordinaran, en el seu cas, amb els equips d'EAIA o els Equips de Valoració de Maltractaments Infants (EVAMI).

2.7 VISIÓ SOBRE LA CONVIVÈNCIA EN ELS CENTRES EDUCATIUS NO UNIVERSITARIS DE CATALUNYA

El **Decret 279/2006, de 4 de juliol, sobre drets i deures de l'alumnat i regulació de la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya** regula aspectes de la convivència en els centres educatius no universitaris, essent els objectius del present la regulació de drets i deures de l'alumnat, les normes de convivència, la mediació com a procés educatiu de gestió de conflictes i el règim disciplinari.

S'estableix el principi general segons el que l'exercici dels drets per part dels alumnes implica el deure correlatiu de coneixement i respecte dels drets de tots els membres de la comunitat escolar. Per a millorar la convivència l'article 4 del Decret estableix que en el cas que els centres privats¹⁵ estiguin sostinguts per fons públics, el Consell Escolar pot proposar mesures i iniciatives que afavoreixin la igualtat de gènere així com la resolució pacífica de conflictes en tots els àmbits de la vida personal, familiar i social.

Els Drets de l'alumnat són els següents: dret a la formació, dret a la valoració objectiva del rendiment escolar, dret al respecte de les pròpies conviccions, **dret a la integritat i a la dignitat personal**, amb menció específica a la protecció contra tota agressió física, emocional o moral, dret a la protecció social (en cas d'infortuni, adversitat o malaltia) i altres drets (participació, associació i reunió, informació, llibertat d'expressió -amb el respecte del que parlen les lleis-, a l'orientació escolar, formativa, i professional, a la igualtat d'oportunitats i a la protecció dels seus drets).

Els deures de l'alumnat són: el deure de respecte als altres (de tota la comunitat escolar), el deure de l'estudi i el deure de respectar les normes de convivència tals com:

- a) Respectar la llibertat de consciència i les conviccions religioses, morals i ideològiques, així com també la dignitat, la integritat i la intimitat de tots els membres de la comunitat educativa.
- b) No discriminar cap membre de la comunitat educativa.
- c) Respectar el caràcter propi del Centre.
- d) Respectar, utilitzar correctament i compartir els béns mobles i les instal·lacions del centre i dels llocs on dugui a terme la formació pràctica com a part integrant de l'activitat escolar.
- e) Complir el reglament de règim interior del centre.

¹⁵ En els centres públics aquest aspecte és de caràcter obligatori.

CAPÍTOL 2: PROTECCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS QUE POT AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN “CENTRE EDUCATIU LA SALLE”

f) Respectar i complir les decisions dels òrgans unipersonals i col·legiats i del personal del Centre.

g) Participar i col·laborar activament amb la resta de membres de la comunitat escolar.

h) Propiciar un ambient convivencial positiu i respectar el dret de la resta de l'alumnat a fi que no sigui pertorbada l'activitat normal en les aules.

Pel que fa a la **mediació escolar**¹⁶, com a procés educatiu de gestió de conflictes, es fixa la definició (intervenció d'una tercera persona imparcial), els principis (voluntarietat, imparcialitat, confidencialitat i caràcter personalíssim). També es defineix l'àmbit d'aplicació, que pot ser amb caràcter preventiu o per resoldre determinades actituds contràries a les normes de convivència. Així mateix el Decret contempla la mediació escolar com a estratègia de reparació. També s'estableixen les fases de la mediació: inici, desenvolupament i finalització.

En el Títol 4 del Decret esmentat, sobre règim disciplinari, s'estableix la necessitat del *respecte a l'educació, la integritat física i la dignitat personal*, alhora que es fa menció en l'article 30 que “...igualmente, poden corregir-se i sancionar-se les actuacions de l'alumnat que, encara que dutes a terme fóra del recinte escolar, estiguin motivades o directament relacionades amb la vida escolar i afectin els seus companys o companyes o altres membres de la comunitat educativa...”. Pel que fa a la gradació de les mesures correctores i de les sancions s'han de tenir en compte, entre d'altres aspectes, el que **l'acte comès comporti danys, injúries o ofenses** a companys d'edat inferior o als incorporats recentment al Centre, o la col·lectivitat i/o publicitat manifesta.

En l'article 33, conductes contràries a les normes de convivència del centre i mesures correctores, s'estableix que s'han de considerar conductes contràries a les normes de convivència, entre altres:

- els actes d'incorrecció o desconsideració amb els altres membres de la comunitat escolar.

- els actes d'indisciplina i les injúries o les ofenses contra membres de la comunitat escolar.

-el deteriorament, causat intencionadament, de les dependències del centre, o del material d'aquest o del de la comunitat escolar.

¹⁶ En el dictàmen jurídic de l'any 2003, elaborat a petició del Sector La Salle Catalunya per a l'elaboració d'un Protocol Intern, es feia ja una anàlisi i propostes concretes relacionades amb processos de mediació escolar. Durant aquests darrers anys les legislacions diverses han anat incorporant paulatinament la mediació com a eina de resolució de conflictes. En aquest mateix document la mediació és novament tractada de forma específica.

- o qualsevol altra incorrecció que alteri el normal desenvolupament de l'activitat escolar.

Pel que fa a la prescripció, l'article 37 del Decret estableix que els actes i incorreccions considerades conductes contràries a les normes de convivència prescriuen pel transcurs del termini d'un mes comptat a partir de la seva comissió. Les mesures correctores prescriuen en el termini d'un mes des de la seva imposició.

En els articles següents es fa menció a accions que constitueixen **conductes greument perjudicials per a la convivència en el centre** i per tant sancionables com a falta les següents (prescriuen als tres mesos de la seva comissió):

- Els actes greus d'indisciplina i les injúries o ofenses contra membres de la comunitat escolar que depassen la incorrecció o la desconsideració previstes a l'article 33.
- L'agressió física o les amenaces a membres de la comunitat educativa.
- Les vexacions o humiliacions a qualsevol membre de la comunitat escolar, particularment aquelles que tinguin una implicació de gènere, sexual, racial o xenòfoba, o es realitzin contra l'alumnat més vulnerable per les seves característiques personals, socials o educatives.
- La suplantació de personalitat en actes de la vida docent i la falsificació o sostracció de documents i material acadèmic.
- El deteriorament greu, causat intencionadament, de les dependències del centre, del seu material o dels objectes i les pertinences dels altres membres de la comunitat educativa.
- Els actes injustificats que alterin greument el desenvolupament normal de les activitats del centre.
- Les actuacions i les incitacions a actuacions perjudicials per a la salut i la integritat personal dels membres de la comunitat educativa del centre.
- La reiterada i sistemàtica comissió de conductes contràries a les normes de convivència en el centre.

Tots aquests expedients tenen caràcter administratiu, si bé en l'article 40 es fixa la responsabilitat penal dels menors. En aquests casos els centres educatius tenen l'obligació de comunicar-ho tant al Ministeri Fiscal com als serveis Territorials del Departament

CAPÍTOL 2: PROTECCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS QUE POT AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN “CENTRE EDUCATIU LA SALLE”

d'Educació. Seria a partir d'aquest moment quan ja s'iniciaria, si fos el cas, el procés penal, com s'analitzarà més endavant.

2.8 ESPECIAL REFERÈNCIA A ACCIONS RACISTES, XENÒFOBES I/O DISCRIMINATÒRIES EN MOTIU DE LA CELEBRACIÓ D'ESDEVENIMENTS ESPORTIUS

Es detallen a continuació algunes conductes que podrien ser objecte de denúncia (administrativa) i de l'obertura d'un expedient administratiu per part de l'autoritat administrativa competent (local, autonòmica o estatal), en aplicació del que disposa la *Ley 19/2007, de 11 de julio, contra la violencia, el racismo, la xenofobia y la intolerancia en el deporte*: es fa referència a amenaces, manifestacions clarament vexatòries (cants, pancartes, banderes, simbologia, emblemes, llegendes, etc.), assetjament, insults a persona o un grup per motius d'origen racial, ètnic, geogràfic o social, així com per la religió, les conviccions, la discapacitat, l'edat o l'orientació sexual, tot això en el marc de la preparació o el desenvolupament d'un esdeveniment esportiu.

Tenint en compte les nombroses activitats esportives que es celebren en els “Centres Educatius La Salle” o les visites o desplaçaments que menors i/o adults de la comunitat educativa que La Salle realitza a dependències d'altres entitats, i tenint en compte també l'ús de components electrònics digitals i mòbils, així com l'ús de les xarxes socials de forma prolífica en aquests tipus d'esdeveniments, cal estar especialment amatents per part dels entrenadors i equip educador esportiu en la prevenció i detecció de les possibles conductes descrites, que poden comportar responsabilitat administrativa i, en el seu cas, com es veurà més endavant, responsabilitat penal per part de menors i/o adults.

3.1 OBLIGACIÓ DE DENÚNCIA

La **Ley Orgánica 1/96, de 15 de enero, de Protección Jurídica del Menor¹⁷** y la **Ley 26/2015, de 28 de julio, de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia¹⁸**, a les que s'ha fet àmplia menció en el bloc corresponent a la Protecció de Menors preveu a l'article 13 específicament l'obligació de denúncia (inclosos els delictes contra la llibertat i indemnitat sexual als que es farà referència més endavant, tot amb la deguda reserva i confidencialitat):

«1. Toda persona o autoridad y especialmente aquellos que por su profesión o función detecten una situación de maltrato, de riesgo o de posible desamparo de un menor, lo comunicarán a la autoridad o sus agentes más próximos, sin perjuicio de prestarle el auxilio inmediato que precise».

«4. Toda persona que tuviera noticia, a través de cualquier fuente de información, de un hecho que pudiera constituir un delito contra la libertad e indemnidad sexual, de trata de seres humanos, o de explotación de menores, tendrá la obligación de ponerlo en conocimiento del Ministerio Fiscal sin perjuicio de lo dispuesto en la legislación procesal penal».

De forma complementària amb el que s'ha assenyalat en l'àmbit de la protecció de menors, ara ja contemplant l'àmbit específicament delictiu penal, existeix una **obligació general de denúncia** (davant el Jutge competent o Ministeri Fiscal) **per a qualsevol persona que presenciï qualsevol delictes públic** (article 259 de la Llei d'Enjudiciament Criminal). Aquest deure general de denúncia es concreta encara més en relació a les **persones que per raó dels seus càrrecs, professions o oficis** (article 262 de la Llei d'Enjudiciament Criminal) **tenen notícia d'algun delictes públic flagrant** (obligació de denúncia al Ministeri Fiscal, al Jutjat competent o funcionari de policia més pròxim).

Aquesta és la regulació general que, com dèiem, fa referència a la obligació genèrica de denúncia de delictes.

És important posar de manifest a continuació les diferents formes i intensitats que es poden produir per a comunicar a les diferents Autoritats fets rellevants que afecten les persones menors d'edat i la seva incidència especial als Centres La Salle.

Als efectes merament aclaridors, s'ha d'entendre com a denúncia en sentit ampli el fet de posar en coneixement de l'autoritat pública qualsevol fet que sigui objecte de la seva

¹⁷ B.O.E. nº 15 de 17 de gener de 1996.

¹⁸ B.O.E. nº 180 de 29 de juliol de 2015.

¹⁹ Veure els comentaris a l'article 100 i concordants de la normativa catalana abans estudiada.

CAPÍTOL 3: DENÚNCIA DAVANT LES AUTORITATS COMPETENTS I GESTIÓ DE CONFLICTES

competència. Denúncia en sentit estricte (penal) fa referència a la comunicació a l'autoritat judicial/ministeri fiscal/polícia en relació als fets delictius dels que s'ha tingut coneixement.

En aquest sentit es detallen sintèticament els diferents circuits de denúncia/comunicació de fets lesius establerts en funció d'aquests i de les edats de les persones a les que afectin els referits fets:

- a) Fets lesius que afectin o puguin afectar a menors de 14 anys: autoritats administratives competents de la protecció de menors i l'educació (veure circuit descrit en el bloc corresponent a Protecció del menor).
- b) Fets lesius que afectin o puguin afectar a majors de 14 anys i menors de 18 anys: autoritats administratives competents de la protecció de menors i l'educació, policia judicial, Ministeri Fiscal especialitzat en menors, Jutjat de Menors, (inclòs Jutjat de Guàrdia)²¹.
- c) Fets lesius que afectin o puguin afectar a majors de 18 anys: policia judicial, Ministeri Fiscal, Jutjat competent pel territori (inclòs Jutjat de Guàrdia).

En els apartats 4, 5 i 6 del present document es farà referència complementària a la necessitat de denúncia de l'agregat en determinats delictes per tal de que s'obri procediment judicial. Com es veurà, en casos on apareguin víctimes menors d'edat, el Ministeri Fiscal és competent per presentar denúncia (si ha tingut coneixement d'ofici o per que alguna persona hagi posat els fets en el seu coneixement, incloses les persones detallades a la introducció com a membres, pertanyents o persones que es relacionen amb un "Centre Educatiu La Salle").

3.2 GESTIÓ DE CONFLICTES I PROCESSOS DE MEDIACIÓ/CONCILIACIÓ

La majoria dels conflictes que emergeixen de forma natural dins el marc d'activitats ordinàries i extraordinàries d'un Centre Educatiu no tenen transcendència ni en l'àmbit de protecció de menors (intervenció administrativa) ni a l'àmbit delictiu (sistema penal). Es gestionen en el marc dels processos d'educació formal i informal i constitueixen una forma d'aprenentatge i creixement individual i socialització que forma part de la missió educativa del Centre²².

²⁰ Veure el circuit gràfic simplificat a l'Annex 13.2 d'aquest "Document Marc".

²¹ El Títol IV del *Decret 279/2006 de 4 de juliol sobre drets i deures de l'alumnat i regulació de la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya* regula el règim sancionador de caràcter administratiu. En el marc de la possible responsabilitat penal mentre s'està incoant expedient administratiu per possible infracció administrativa de la convivència es fa referència explícita al circuit de comunicació a les autoritats públiques a l'article 40, amb aquests termes: "... La direcció del centre comunicarà al Ministeri Fiscal i a la direcció dels Serveis Territorials del Departament d'Educació i Universitats qualsevol fet que pugui ser constituït de delictes perseguible penalment. Això no serà obstacle per a la continuació de la instrucció de l'expedient fins a la seva resolució i aplicació de la sanció que correspongui...".

²² La Salle Catalunya ha realitzat algunes sessions formatives sobre mediació, conciliació i resolució pacífica de conflictes que podrien ampliar-se als diferents "Centres Educatius La Salle", tant a adults (directors, professors, educadors, monitors, etc), com als propis alumnes (en aquest cas per facilitar iniciatives de diàleg i/o reparació entre iguals).

Alguns fets, com s'exposa en aquest document en els dos àmbits especials objecte d'aquest document, poden tenir conseqüències administratives i/o penals, en funció de la gravetat de la lesió a les persones, de la intensitat en la violència desplegada o de la lesió dels béns jurídics protegits (en especial dels menors).

En els tres casos descrits (conflictes sense transcendència administrativa o penal, conflictes amb transcendència administrativa, conflictes amb transcendència delictiva) les vies de la mediació o la conciliació poden constituir canals adequats i efectius per a la gestió dels conflictes, s'hagi de fer comunicació a l'autoritat administrativa o denúncia penal o no se n'hagi de fer (com està previst en les diferents normes descrites en aquest document).

La mediació/conciliació i/o reparació es pot dur a terme mitjançant una **Mediació Pública** (gestionada per un Equip Tècnic Públic adscrit a un Tribunal de Menors, com es desenvoluparà més endavant) o bé una **Mediació Privada** facilitada, per exemple, pel Centre Educatiu mitjançant professionals de solvència i experiència contrastada en Mediació i Resolució Alternativa de Conflictes, bé pels propis educadors o bé per especialistes externs en mediació com a serveis externalitzats. És convenient, doncs, introduir en el "Protocol del Sector de La Salle Catalunya" el circuit a seguir en cas de sorgir conflictes, així com els possibles circuits de mediació²³ com a espais possibles per a facilitar la conciliació, la reparació i la resolució pacífica de conflictes que es produïssin en els "Centres Educatius La Salle".

²³ Aquest espai de Mediació es pot preveure per conflictes entre els menors (entre alumnes), conflictes entre menor i adult (per exemple, entre professors i alumnes), i conflictes entre els adults entre sí (per exemple, entre professors i pares).

CAPÍTOL 4: DELICTES QUE PODRIEN AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN CENTRE EDUCATIU “LA SALLE”

Es fa, en primer lloc, una anàlisi dels possibles delictes intencionals que poden afectar directa o indirectament un “Centre Educatiu La Salle”.

DELICTES DE LESIONS (Títol III del Codi Penal)

4.1.a) Delicte de lesions (article 147 i concordants del Codi Penal):

Aquest delicte fa referència a les agressions que perjudiquen de forma causal tant la integritat corporal com la salut física o mental d'una persona. Per que sigui considerat delicte la lesió ha de ser, en la seva base, lesió corporal (dany en la substància corporal, pèrdua de substància corporal, pertorbació en les funcions del cos o modificació de la forma en alguna part del cos) i ha de requerir, per a la seva sanitat, tractament mèdic o quirúrgic, és a dir, intervenció mèdica no simplement pal·liativa sinó activitat mèdica necessària orientada a la curació efectiva. Es tracta d'un tipus de delicte que és qualificat com “d'ofici”, això és, que es desprèn la competència dels tribunals i jutjats en virtut de la pròpia llei, sense necessitat de denúncia prèvia del/s perjudicat/s (o els seus representants legals). El tipus delictiu posa de manifest que no importa el mitjà o el procediment causant de la lesió corporal. No obstant, en algunes ocasions la Jurisprudència considera “accions lesives” aquelles que no han estat comeses per mitjans estrictament físics, com per exemple, mitjans psicològics, essent essencial per a la seva consideració l'existència de dany a la salut, considerant la integritat física o psíquica de la persona (segons la jurisprudència, per exemple, depressió reactiva, trastorns post-traumàtics, etc.). L'Organització Mundial de la Salut també sustenta aquesta concepció moderna de lesió.

Una modificació recent del Codi Penal²⁴ ha introduït dues modalitats noves de lesió (amb pena més lleu), això és: a) la causació d'una lesió que no requereixi tractament mèdic o quirúrgic; i b) l'acció de colpejar o maltractar a una altra persona sense causació objectivable de lesió. Amb aquestes dues noves modalitats es requereix la prèvia denúncia de la persona agreujada o els seus representants legals. S'amplia doncs l'abast del delicte de lesions a aquestes modalitats que són qualificades igualment de delicte²⁵.

Aquest delicte es pot cometre per *acció directa* (comissió pròpia) o segons el principi de *comissió per omissió* (omissió impròpia). Aquest principi (article 11 del Codi Penal) iguala la omissió (falta d'acció) a la realització del delicte quan existeix una específica obligació legal o contractual d'actuar per evitar el delicte (com seria el cas d'un pare davant la violència d'un altre o el propi Centre Educatiu davant la violència que es produeix en el seu recinte

²⁴ Modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de marzo, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal. Veure nous articles 147.2 i 147.3 del Codi Penal. Queden excloses expressament d'aquest darrer tractament aquestes modalitats si constitueixen violència de gènere, segons l'apartat següent.

²⁵ Les faltes han estat suprimides en la darrera modificació del Codi Penal (2015).

amb coneixement) o quan l'omitent ha creat una ocasió de risc per a la salut física o mental mitjançant una acció o omisió precedent.

Les lesions es poden produir segons una disposició subjectiva de l'autor de l'atac a partir d'una intencionalitat directa (dol directe) o bé segons una certesa en la possibilitat del resultat lesiu, acceptant que aquest resultat lesiu es produirà amb tota seguretat sense fer res per evitar-ho (dol eventual). També són considerades delictes les lesions descrites causades per imprudència, requerint també en aquest cas la prèvia denúncia de la persona agreujada o els seus representants legals.

L'article 148 del Codi Penal preveu un agreujament de les penes del delictes en el cas que la víctima sigui menor de dotze anys o persona amb discapacitat necessitada d'especial protecció i/o en l'agressió s'hagin utilitzat armes, instruments, objectes, mitjans, mètodes o formes concretament perilloses per a la vida o la salut, física o psíquica del lesionat. Segons l'article 155 del Codi Penal no és mai vàlid el consentiment d'un menor d'edat o persona amb discapacitat necessitada d'especial protecció atorgat a un altre persona (menor o adult) per causar-li lesions de cap tipus.

4.1.b) Delicte de violència domèstica habitual (articles 153, i concordants del Codi Penal²⁶):

Aquest article preveu l'exercici de violència física o psíquica sobre cònjuge o parella de fet, o sobre els fills propis, fills del cònjuge o parella de fet, violència que s'hauria d'exercir de forma habitual i reiterada en l'espai i el temps i sobre alguna de les persones anomenades.

Lògicament un delictes d'aquesta naturalesa només pot afectar al "Centre Educatiu La Salle" en tant que coneixedor de l'habitualitat dels maltractes en relació, per exemple, a un menor d'edat alumne del Centre que presenta de forma reiterada lesions físiques i/o psíquiques objectivables procedents del domicili familiar (veure, en aquest sentit, el punt 4 corresponent a l'obligació de denúncia). Val a dir que el "Centre Educatiu La Salle" pot tenir coneixement d'uns fets que s'estiguin produint en temps present al domicili familiar²⁷; o també tenir coneixement dels fets amb posterioritat a partir d'un procés penal en curs o d'una sentència de condemna que porti aparellada la inhabilitació per a l'exercici de la pàtria

²⁶ Aquests articles han estat recentment modificats mitjançant *LO 1/2015 de 30 de marzo, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal*.

²⁷ En aquests casos serà especialment important restar amatents als indicadors detallats a l'Annex d'aquest document (així com possibles indicadors de detecció que es puguin incorporar en els futurs protocols públics). En d'altres ocasions el centre educatiu pot tenir coneixement d'una situació de maltractament o violència domèstica que afecti diferents membres de la unitat familiar, inclosos els fills o menors convivents al domicili familiar. Serveixi com exemple d'utilització d'una breu nota de SOS d'una mare de família, introduïda en el quadern de deures del seu fill que va arribar a mans del professorat, qui al seu torn ho va comunicar a la policia, qui de forma coordinada van prepara una sessió de tutoria amb presència discreta i especialitzada policial, que va servir per treure a la llum la situació de violència domèstica i donar-li la resposta adequada. [Veure la notícia publicada el 2 de maig de 2016 a ABC-Andalucía: "Una nota de SOS en los deberes de su hijo salva la vida a una maltratada"](#).

CAPÍTOL 4: DELICTES QUE PODRIEN AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN CENTRE EDUCATIU “LA SALLE”

potestat, tutela, curatela, guarda o acolliment, sentència que és d'obligat compliment per a tots, inclòs al “Centre Educatiu La Salle”.

4.1.c) Delicte de baralla (article 154 del Codi Penal):

Aquest delicte preveu específicament la baralla tumultuosa d'un grup plural de persones utilitzant mitjans que posen en perill la vida o la integritat de les persones (per exemple, baralla entre dos grups escolars amb objectes contundents).

4.2 DELICTES CONTRA LA LLIBERTAT I INDEMNITAT SEXUAL (Títol VIII del Codi Penal)

4.2.a) Delicte d'agressió sexual²⁸ (article 178 i concordants del Codi Penal):

Atac a la llibertat sexual d'una persona amb violència o intimidació. En el cas de que aquest atac consisteixi en accés carnal (per via vaginal, anal o bucal) l'agressió sexual es considera violació. L'article 180, 3ª del Codi Penal preveu una especial agravació penològica si la víctima és especialment vulnerable per raó de la seva edat, malaltia, discapacitat o situació²⁹. L'article 180, 4ª del Codi Penal preveu una especial agravació penològica si l'autor del fet delictiu gaudeix d'una relació de superioritat o parentiu (p. ex. pare o mare, o educador, professor, religiós, monitor, etc.). Si s'acumulen les dues circumstàncies la conseqüència penològica és màxima.

4.2.b) Delicte d'abusos sexuals (article 181 i concordants del Codi Penal):

Atac a la llibertat sexual d'una persona sense violència o intimidació i sense que existeixi consentiment. Legalment es considera que existeixen abusos sexuals no consentits, sempre i en tot cas, quan es duguin a terme sobre una persona que es trobi privada de sentit o amb abús del seu trastorn mental, així com els que es cometin anul·lant la voluntat de la víctima (sigui aquesta menor o adulta) mitjançant l'ús de fàrmacs, drogues o qualsevol altra substància natural o química efectiva³⁰. Tenen el mateix tractament aquelles situacions en el que el consentiment s'ha obtingut aprofitant una situació manifesta de la víctima que limiti la

²⁸ Segons les darreres informacions de la Conselleria d'Interior de la Generalitat de Catalunya hi ha hagut un augment del 19% de denúncies per abusos sexuals a menors, passant de 345 denúncies el 2011 a 410 denúncies l'any 2015. Segons els experts, inclosos els Mossos d'Esquadra, aquest augment no implica necessàriament que es produeixin més abusos i agressions sexuals que en el passat sinó que els abusos realitzats són objecte de denúncia amb major nombre degut a l'augment de consciència i sensibilització social, restant encara un nombre considerable en l'ombra per por, coaccions de l'agressor o manca de coneixement de l'existència dels diferents canals i circuits adequats i protegits de canalització d'aquests fets. Veure, a títol d'exemple, la recent notícia publicada al respecte a [El Periódico, 3 de maig de 2016](#).

²⁹ Modificació introduïda mitjançant LO 5/2010 de 22 de juny, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

³⁰ Modificació introduïda mitjançant LO 5/2010 de 22 de juny, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

seva llibertat. Darrerament s'ha introduït una modificació que contempla una modalitat d'abús sexual sobre una persona major de setze anys i menor de divuit anys, en aquest cas emprant l'engany o abusant "... d'una posició reconeguda de confiança, autoritat o influència sobre la víctima..."³¹. Per tant, la realització d'actes de caràcter sexual en aquestes circumstàncies seria considerat delictes d'abús sexual (includríem en aquest apartat, educadors, professors, religiosos, monitors del lleure i similars, tant en activitats educatives formals dins els centres educatius, com en activitats educatives informals fora dels centres educatius però organitzades sota la seva empara o d'entitats anàlogues vinculades a la institució).

4.2.c) Delictes d'abusos i agressions sexuals a menors de setze anys (article 183 i concordants del Codi Penal)³²:

La més recent modificació del Codi Penal ha focalitzat la seva atenció, entre d'altres aspectes, en la protecció de la llibertat i indemnitat sexual dels menors de setze anys. Es considera delictes d'abús sexual la realització d'actes de caràcter sexual amb menors de setze anys. En cas de que aquests actes es cometin emprant violència o intimidació sobre menors de setze anys es considerarà agressió sexual, amb penes elevades de presó (el delictes inclou també la invitació a participar a actes amb tercers o a la realització d'actes sobre sí mateix). La modificació legal preveu augments de pena elevats en determinats supòsits (indefensió de la víctima per l'escàs desenvolupament intel·lectual o físic, menor de quatre anys, actuació conjunta de dues o més persones, aprofitant-se de situació de superioritat o parentiu, entre d'altres). Es contempla també la protecció del menor de 16 anys en la determinació a la participació d'un menor en comportaments sexuals o que aquest tercer l'obligui a presenciar actes de caràcter sexual. El nou article 183ter del Codi Penal penalitza de forma complementària als anteriors delictes i de forma explícita la utilització "...d'Internet, telèfon o qualsevol altra tecnologia de la informació i la comunicació..." per a contactar amb un menor de setze anys per a proposar-li qualsevol de les activitats de caràcter sexual descrites amb anterioritat, sigui amb violència, intimidació, engany, o sigui sense aquesta concurrència. La proposta ha d'anar acompanyada d'actes complementaris orientats a la realització de les dites activitats sexuals proposades (qualsevol acció posterior a la proposta que cerqui concretar-la o determinar-la, encara que l'acció pretesa no arribi a produir-se mai)³³.

Al final d'aquesta reforma es fa referència a l'important aspecte del consentiment del menor: s'exclou la responsabilitat del menor en cas d'acreditació del consentiment lliure del menor de setze anys per la realització dels actes descrits en aquest apartat "... quan l'autor sigui una persona pròxima al menor per edat i grau de desenvolupament o maduresa...". El

³¹ Modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de marzo, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

³² Modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de marzo, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

³³ S'afegeix la consideració delictiva a tot aquell que utilitzi aquests mitjans per a engalipar al menor per a que faciliti material pornogràfic o li mostri imatges pornogràfiques en les que es representi o apareguin menors d'edat.

CAPÍTOL 4: DELICTES QUE PODRIEN AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN CENTRE EDUCATIU “LA SALLE”

redactat d'aquest article porta a la conclusió que no és possible considerar el lliure consentiment del menor en els casos d'accions desplegades per majors d'edat i especialment, en aquelles relacions de verticalitat, jerarquia, superioritat o certa prevalença (com a director, educador, professor, monitor, responsable d'activitat, cuidadors, guardadors i anàlegs, entre d'altres). Per contra, caldrà restar amatents en totes aquelles activitats -desenvolupades dins o fora del recinte docent, siguin diürnes o amb pernocta- en les que coincideixin menors d'edats per tal de prevenir, impedir i/o evitar les conductes descrites en aquest apartat.

4.2.d) Delicte d'empaitament sexual (article 184 del Codi Penal):

Consisteix en la sol·licitud de favors de naturalesa sexual en l'àmbit d'una relació laboral, docent o de prestació de serveis provocant en la víctima una situació greument intimidatòria, hostil o humiliant. Existeix una especial agravació penològica si l'autor del delicte gaudeix d'una situació de superioritat laboral, docent o jeràrquica i existeix un anunci explícit o tàcit de causar un mal en aquesta relació (p. ex. suspendre els exàmens de l'alumne, acomiadament d'un professor, etc.), o si existeix una situació d'especial vulnerabilitat en relació a l'edat o la situació de la víctima.

4.2.e) Delicte d'exhibicionisme i provocació sexual (articles 185 i 186 del Codi Penal):

Actes d'exhibició obscena davant de menors d'edat o persones amb discapacitat necessitades d'especial protecció. S'afegeix la venda, difusió o exhibició de material pornogràfic entre menors d'edat o persones amb discapacitat necessitades d'especial protecció (inclòs a través de mitjans electrònics, com es descriurà més endavant).

4.2.f) Delictes relatius a la prostitució i corrupció de menors (article 187 i concordants del Codi Penal):

Les darreres modificacions legislatives³⁴ preveuen proteccions específiques i complementàries als menors en aquestes matèries: en particular l'article 188,4 del Codi penal contempla l'acció delictiva de sol·licitar, acceptar o obtenir, a canvi de remuneració o promesa, una relació sexual amb una persona menor d'edat o discapacitat; o l'article 189.1 del Codi penal, que preveu la captació o distribució orientada a activitats o material pornogràfic, així com la mera possessió de pornografia infantil. Novament el Codi Penal fa referència a les penes d'inhabilitació per a ocupació pública o exercici de la professió o ofici, sigui o no retribuït que comporti relació regular i directe amb menors d'edat.

En aquests casos, quan la víctima sigui menor d'edat o persona discapacitada, és suficient la denúncia del Ministeri Fiscal. Cal tenir especial cura, -tant per part d'adults com

³⁴ Modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de març, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

dels propis menors- amb els dispositius mòbils, càmeres digitals i altres mecanismes de captació d'imatges, àudio/vídeo en zones particularment sensibles, com gimnasos, piscines, lavabos, canviadors d'esport, dormitoris, habitacions comunes, cases de colònies, tendes de campanya, i zones anàlogues. En aquests casos excepcionals convé coordinar, doncs, tota actuació amb el Ministeri Fiscal, a més d'altres actors policials, de serveis socials i altres ja detallats amb anterioritat.

4.2.g) Disposicions comuns a aquests articles contra la llibertat i indemnitat sexual

Segons l'article 191 del Codi Penal per iniciar un procediment penal es precisa la denúncia de la persona agreujada o del seu representant legal o, en el cas de menors d'edat, denúncia del Ministeri Fiscal. Això no treu que el "Centre educatiu La Salle" no hagi de posar els fets en coneixement de les autoritats administratives (d'inspecció educativa o de protecció de la infància) o, en funció de la seva gravetat, del Ministeri Fiscal, Policia Judicial o Autoritat Judicial (veure en tots els casos l'apartat 4.c) en el cas de que, per qualsevol mitjà, hagi tingut coneixement dels mateixos.

Per la seva banda l'article 192.2 del Codi Penal preveu agravacions específiques de penes pels pares, tutors, curadors, mestres i guardadors de fet o de dret autors o còmplices d'aquests delictes. Així mateix es preveu (article 192.3 del Codi Penal) la pena d'inhabilitació especial de la pàtria potestat, ocupació o càrrec públic, exercici de la professió o ofici, sigui o no retribuït que comporti contacte regular i directe amb menors d'edat.

4.3 DELICTES CONTRA LA LLIBERTAT

4.3.a) Delicte d'amenaçes (article 169 del Codi Penal):

Aquest delicte consisteix en l'acció d'expressar una amenaça condicional o no condicional de causar a un altre (o la seva família o anàleg) un mal que constitueixi delicte (d'homicidi, lesions, llibertat sexual, i altres delictes greus). Les amenaces lleus³⁵ es consideren ara delictes lleus i estan previstes a l'article 171.7, que seran només perseguibles prèvia denúncia de la persona afectada o el seu representant legal.

4.3.b) Delicte de coaccions, amb especial referència a l'assetjament (articles 172, 172bis i 172ter del Codi Penal):

El delicte pot consistir en dos tipus d'accions:

³⁵ Han desaparegut del Codi Penal les faltes d'amenaçes segons modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de març, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

CAPÍTOL 4: DELICTES QUE PODRIEN AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN CENTRE EDUCATIU “LA SALLE”

- a) Impedir amb violència que un altre faci el que la llei no prohibeix o,
- b) Obligar a un altre a fer el que no vol, sigui just o injust.

Es preveuen penes més elevades si el delicte es perpetra en presència de menors. Les coaccions lleus³⁶ es consideren ara delictes lleus i estan previstes a l'article 172.3, que seran només perseguibles prèvia denúncia de la persona afectada o el seu representant legal.

La darrera modificació del Codi Penal³⁷ ha introduït una **figura especial d'assetjament** (que no té caràcter sexual) mitjançant l'article 172ter. Aquesta figura pot tenir un cert impacte no només a l'interior dels recintes a on es produeixen les activitats docents sinó també a l'exterior, amb incidència/influència posterior a l'interior³⁸. En aquest darrer cas serà especialment important la comunicació i coordinació amb les autoritats públiques i els cossos policials competents. Es parla en aquests casos “...d'assetjament a una persona de forma insistent i reiterada ...alterant greument el desenvolupament de la seva vida quotidiana...”, fent referència a l'acció de vigilar, perseguir o la cerca de proximitat física, l'intent d'establir contacte amb ella a través de qualsevol mitjà de comunicació³⁹ o mitjançant terceres persones, l'afectació a la seva llibertat o patrimoni, amb elevació de penes en cas de persona especialment vulnerable per raó de la seva edat, malaltia o situació. Com en els casos anteriors, seran només perseguibles prèvia denúncia de la persona afectada o el seu representant legal.

4.3.c) Delictes de tracte degradant i violència habitual (article 173 del Codi Penal):

Inflingir a una altra persona un tracte degradant perjudicant greument la seva integritat moral. Es fa especial referència a l'execució de violència física o psíquica de forma habitual sobre els descendents, menors d'edat o persones amb discapacitat o sobre les persones que per la seva especial vulnerabilitat es troben sotmeses a custòdia o guàrdia i custòdia a centres públics o privats, amb especial elevació de penes.

³⁶ Han desaparegut del Codi Penal les faltes de coaccions segons modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de març, per la que es modifica la *Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal*.

³⁷ Modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de març, per la que es modifica la *Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal*.

³⁸ Diversos estudis posen de manifest la rellevància de l'assetjament (o *bullying*), com afecta a la vida de les persones (i molt especialment als menors i les seves famílies), així com la permeabilitat dels espais i instruments mitjançant els quals es produeix l'assetjament. Molt recentment s'ha fet públic l'Informe d'abril de 2016 de la *Fundación Ayuda a Niños y Adolescentes en Riesgo (ANAR)*, posterior a dos casos amb rellevància pública de dos suïcidis de menors que havien patit assetjament o situacions psicològiques límit (Diego i Arancha), a on es posa de manifest que la franja d'edat que reben major grau de conductes continuades d'assetjament és la que va dels 10 als 17 anys, que gran part de les conductes d'assetjament es produeixen de forma diària i perllongada en el temps (fins a un any) i que moltes conductes d'assetjament no comencen ni acaben a l'escola sinó que continuen per mitjans electrònics quan el menor ja es troba al domicili. És important veure també les diferents respostes dels progenitors i les famílies davant els assetjaments dels seus fills, essent la comunicació entre pares i menors i entre aquests i l'escola un dels elements claus per la seva gestió adequada. [Veure abstract sintètic i gràfic de dades de l'Informe abril 2016.](#)

³⁹ Veure més endavant la referència especial als delictes mitjançant les Tecnologies de la Informació i Comunicació (TIC).

4.4 DELICTES CONTRA LA INTIMITAT, EL DRET A LA PRÒPIA IMATGE (Delicte de descobriment i revelació de secrets)

Es consideren delictes de descobriment i revelació de secrets⁴⁰, l'apoderament de documents, cartes, missatges de correus electrònics o qualsevol altre document o efectes personals o la interceptió de comunicacions amb la finalitat de descobrir secrets o vulnerar la intimitat d'una persona. Es considera igualment delicte apoderar-se, utilitzar o modificar en perjudici de tercers dades reservades de caràcter personal o familiar d'un altre que estiguin registrats en fitxers o suports informàtics, electrònics o telemàtics, amb augments penològics en cas de difusió o cessió de les mateixes.

Una altra modalitat d'aquest delicte consisteix en la difusió o revelació a tercers d'imatges o gravacions audiovisuals preses en espais privats, difusió feta sense l'autorització de la persona enregistrada⁴².

En aquests delictes és necessària la denúncia de la persona agreujada o el seu representant legal per poder-se iniciar procediment judicial (a excepció que afecti a una pluralitat de persones). En cas de que la víctima sigui menor d'edat o discapacitat també podrà denunciar el Ministeri Fiscal.

El perdó de la persona agreujada o el seu representant legal pot extingir la seva responsabilitat penal⁴³.

4.5 DELICTES CONTRA L'HONOR

4.5.a) Delicte de calúmnies (article 205 del Codi Penal):

Imputació d'un delicte fet amb coneixement de la seva falsedat o temerari menyspreu de la veritat⁴⁴.

⁴⁰ A més de les persones físiques que apareguin com a responsables d'aquests fets (incloses les persones que tenen al seu càrrec fitxers físics i/o electrònics) poden també resultar responsables d'aquests delictes les persones jurídiques, com s'analitzarà en el darrer punt d'aquest document (article 197quinquies i 31bis del Codi Penal).

⁴¹ Es preveuen penes més elevades si les dades de caràcter personal afecten a un menor d'edat o discapacitat (o també si revelen ideologia, religió, creences, salut, origen racial o vida sexual). Article 197.5 del Codi Penal.

⁴² Es preveuen penes més elevades si les dades de caràcter personal afecten a un menor d'edat o discapacitat. Article 197.7 del Codi Penal.

⁴³ Més endavant, al punt 9.1.a) s'analitzarà de forma específica la figura del perdó de les persones agreujades.

⁴⁴ Poden sorgir dubtes en cas de sospita de la comissió d'algun dels delictes que es detallen en aquest document. Abans d'interposar denúncia (penal) cal fer una mínima activitat de verificació de concurrència d'indicadors que convidin a pensar que s'ha comès un delicte. En cas de dubte de com actuar és sempre aconsellable tractar-ho de forma confidencial amb els equips tècnics d'Ensenyament i/o dels Serveis Socials Bàsics competents del territori (qui al seu torn es coordinaran, si s'escau, amb els cossos policials i/o Ministeri Fiscal general o especialitzat). Aquests serveis aconsellaran la millor forma d'actuar i en el seu cas, de formalitzar comunicació als serveis públics competents (comunicació administrativa) o denúncia (penal). Veure de forma complementària el punt relatiu als delictes d'omissió del deure d'impedir delictes o promoure la seva persecució.

CAPÍTOL 4: DELICTES QUE PODRIEN AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN CENTRE EDUCATIU “LA SALLE”

4.5.b) Delicte d’injúries (article 208 del Codi Penal):

Es considera injúria tota acció o expressió que lesioni greument⁴⁵ la dignitat d’una altra persona, atemptant greument contra la pròpia estimació.

4.6) DELICTES CONTRA L’ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA: Delicte d’encobriment (articles 451 i concordants del Codi Penal)

Constitueix delicte d’encobriment l’acció posterior a un delicte ja consumat d’auxiliar als autors o còmplices d’aquest delicte perquè es beneficiïn del mateix, o l’acció d’ocultar o alterar els efectes o instruments d’un delicte per a impedir el seu descobriment, tot això quan es té coneixement que s’ha comès un delicte i no s’ha intervingut en el mateix.

4.7) ALTRES DELICTES AMB POSSIBLE INCIDÈNCIA DIRECTE O INDIRECTE D’UN CENTRE EDUCATIU “LA SALLE”

A continuació es relacionen altres delictes que podrien afectar directa o indirectament, de forma complementària amb els relacionats més amunt, a un “Centre Educatiu La Salle”:

4.7.a) Delicte d’homicidi dolós / assassinat (articles 138, 139 i 140 del Codi Penal):

Execució intencional de la mort d’una persona. La darrera modificació del Codi Penal⁴⁶ preveu la figura de la “presó permanent revocable” pels delictes d’assassinat en aquells casos en que la víctima sigui menor de setze anys o es tracti d’una persona especialment vulnerable per raó de la seva edat, malaltia o discapacitat, així com el fet que sigui un delicte subsegüent a un delicte contra la llibertat i indemnitat sexuals.

4.7.b) Delicte d’homicidi per imprudència (article 142 del Codi Penal):

Causació de la mort d’una persona per imprudència greu. La darrera modificació del Codi Penal⁴⁷ contempla explícitament la figura de la imprudència professional (que podria afectar als docents), preveient penes d’inhabilitació especial per a l’exercici de la professió, ofici o càrrec.

⁴⁵ Segons modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de març, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal, només es consideraran delicte les injúries que per la seva naturalesa, efectes i circumstàncies puguin ser considerades públicament com a greus. Queden doncs despenalitzades les injúries lleus a no ser que es realitzin sobre menors o cònjuge com a forma de violència física o psíquica habitual (segons disposa el nou article 173.2 del Codi Penal).

⁴⁶ Modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de març, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

⁴⁷ Modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de març, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

4.7.c) Delicte de detencions il·legals (article 163 del Codi Penal):

Particular que deté o tanca a un altre, privant-lo de la seva llibertat o particular que, fora dels casos previstos per la llei, deté a una persona per a presentar-la a l'autoritat. La darrera modificació del Codi Penal⁴⁸ ha introduït una especial agravació en el cas de que la víctima de la detenció il·legal sigui menor d'edat o persona amb discapacitat necessitada d'especial protecció. Cal tenir especial cura doncs en les actuacions que calgui desenvolupar per impedir determinats delictes dins els recintes docents, demanant l'auxili dels cossos policials en el casos que sigui necessari.

4.7.d) Delicte d'omissió del deure de socors (article 195 del Codi Penal):

Comet aquest delicte el que no socorre a una persona desemparada i en perill manifest i greu, quan ho pot fer sense risc propi ni aliè o, en el seu cas, no demani urgentment auxili aliè. Es desprèn especial rellevància si es tracta d'un menor abandonat.

4.7.e) Delicte d'alteració de condició del menor (article 222 del Codi Penal):

Aquest delicte preveu l'acció d'un educador que en l'exercici de la seva professió lliuri el menor a una persona eludint els procediments de guarda, acolliment o adopció amb la finalitat d'establir una relació anàloga a la de filiació.

4.7.f) Delicte de trencament de deure de custòdia (article 223 del Codi Penal):

El que té en custòdia un menor d'edat o persona incapacitada i no el presenta als seus pares o guardadors sense justificació al seu requeriment.

4.7.g) Delicte d'inducció de menors a l'abandonament de domicili (article 224 del Codi Penal):

El que indueix a un menor o persona discapacitada a que abandoni el domicili conjugal, amb l'anuença dels seus pares, tutors o guardadors.

4.7.h) Delicte d'abandonament de família, menors o persones amb discapacitat necessitades d'especial protecció (articles 226, 229 i concordants del Codi Penal):

Es preveuen diverses situacions d'abandonament de menors per part dels seus responsables legals, així com persones encarregades de la seva guarda, o el lliurement d'un menor a un tercer sense el permís del qui l'hi ha confiat.

⁴⁸ Modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de març, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

CAPÍTOL 4: DELICTES QUE PODRIEN AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN CENTRE EDUCATIU “LA SALLE”

4.7.i) Delictes de furt, robatori o apropiació indeguda (article 234, 237, 253 i concordants del Codi Penal):

L'apropiació amb ànim de lucrar-se de coses alienes, segons el següent:

- Robatori: amb violència o intimidació sobre les persones (amb agressió física o amenaça de causar un mal) o amb força sobre les coses (trencament de panys, accions de forçar, utilització de claus falses o similars).
- Furt: apropiació sense violència, intimidació o força que superi els 400 euros de valor.
- Apropiació indeguda: apropiació d'un objecte confiat en dipòsit.

4.7.j) Delictes de danys (article 263 i concordants del Codi Penal):

Danys a la propietat aliena superiors als 400 euros (en cas de danys intencionats inferiors a 400 euros pot constituir igualment delicte però te associada una pena de multa). La darrera modificació del Codi Penal⁴⁹ introdueix de forma especial els danys informàtics greus, podent consistir en l'esborrat, el dany, el deteriorament, la supressió i/o la inaccessibilitat a dades informàtiques, programes informàtics o documents electrònics aliens a l'autor. També està previst el delicte de danys per imprudència greu en cas que superin els 80.000 euros.

4.7.k) Delictes contra la salut pública (article 368 i concordants del Codi Penal):

Aquells que promoguin, afavoreixin o facilitin el consum il·legal de drogues tòxiques, estupefaents o substàncies psicotròpiques o les posseeixin amb aquest fins. L'article 370, 1º fa referència explícita a una agravació de la pena quan s'utilitzi menors de 18 anys o discapacitats.

4.7.l) Delictes d'omissió del deure d'impedir delictes o promoure la seva persecució (article 450 i concordants del Codi Penal):

L'acció de no impedir la comissió d'un delicte que afecti a les persones, integritat o salut, llibertat o llibertat sexual, sense risc propi o aliè, i tenint la possibilitat de fer-ho amb la seva intervenció immediata és considerada delictiva també. Té el mateix tractament la persona que, podent fer-ho, no acudeixi a l'autoritat o els seus agents per que impedeixin un delicte dels referits.

⁴⁹ Modificació introduïda mitjançant LO 1/2015 de 30 de març, per la que es modifica la Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal.

4.7.m) Delictes d'odi i conductes que vulneren la llei en matèria de no discriminació (articles 179, 510 i següents):

És rellevant la transformació produïda en la societat en les darreres dècades en relació a la seva pluralitat. Ens trobem davant d'una societat multiètnica, multiracial, plurilingüística, amb evidents manifestacions de diversitat religiosa, cultural i àdhuc virtual. Aquesta transformació queda palesa també en la realitat que es viu en els "Centres Educatius La Salle".

Tota aquesta diversitat constitueix una oportunitat pels Centres La Salle per a l'educació en valors i en la diversitat, el respecte pels drets humans fonamentals. En alguns casos, però, tant menors com adults dels Centres La Salle com persones externes als Centres poden representar amenaces tant a persones com als propis Centres en la gestió de la diversitat, per motius de discriminació o conductes constitutives d'odi, en particular el racisme, la xenofòbia i altres formes de discriminació lesiva de drets individuals i col·lectius, amb conseqüències a nivell administratiu o penal.

L'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE) defineix els delictes d'odi de la següent manera:

"... tota infracció penal, incloses les comeses contra les persones o la propietat, on el bé jurídic protegit es tria per la seva connexió, simpatia, filiació, suport o pertinença a un grup... Un grup es basa en una característica comuna dels seus membres, com la seva "raça", real o percebuda, l'origen nacional o ètnic, el llenguatge, el color, la religió, l'edat, la discapacitat, l'orientació sexual, o un altre factor similar..."

Es relacionen a continuació algunes de les més destacades conductes sobre les que caldrà restar amatents:

- La modalitat del delictes d'amenaques a col·lectius (article 170 CP). Es fa referència aquí a la voluntat d'infondre temor a grups ètnics, culturals o religiosos o col·lectius socials (aquest podria ser l'objectiu d'agredir no només persones pertanyents a La Salle sinó també mobiliari d'un "Centre Educatiu La Salle", amb la voluntat d'atemorir a un grup o col·lectiu social, educatiu o religió determinat present en els Centres).

CAPÍTOL 4: DELICTES QUE PODRIEN AFECTAR DIRECTA O INDIRECTAMENT A UN CENTRE EDUCATIU “LA SALLE”

- La incitació a l'odi, la violència i/o la discriminació (article 510 i concordants CP)⁵⁰: es preveuen aquí diverses conductes orientades a fomentar, promoure o incitar a l'odi, hostilitat, discriminació o violència contra un grup per motius racistes o altres referents a la ideologia, religió o creences, situació familiar, la pertinença dels seus membres a una ètnia, raça, nació, origen nacional, el seu sexe, orientació o identitat sexual, per raons de gènere, malaltia o discapacitat. Aquesta norma està especialment pensada per les agressions que es poguessin produir tant des de l'interior com de l'exterior a un “Centre Educatiu La Salle” i prevenir conductes orientades a causar violència, odi o humiliació pels motius detallats.

En aquest punt prenen especial rellevància totes les accions educatives orientades a l'educació en valors, el respecte per la dignitat humana (individual i col·lectiva) per la diferència i la pluralitat en espais democràtics, amb els límits clarament definits en l'expressió de no lesionar drets humans fonamentals⁵¹ i béns jurídics protegits com els abans esmentats. També la formació i l'educació en la gestió d'una resposta no-violenta de possibles atacs violents a aquests béns jurídics pren aquí especial rellevància.

En els articles 522 i següents es fa una explícita referència a l'escarni amb voluntat d'ofendre de forma sostinguda de dogmes, creences, ritus o cerimònies de caràcter religiós. En aquest marc, els Centres La Salle podrien arribar a esdevenir víctima, sobretot, per conductes externes per part de menors i/o adults externs als propis centres.

- Cal tenir en compte que la recent reforma del Codi Penal ha adaptat en aquest mateix sentit l'agreujant per motius racistes i/o discriminatoris⁵².

⁵⁰ Modificació introduïda mitjançant *LO 1/2015 de 30 de març*, per la que es modifica la *Ley Orgánica 10/1995 de 23 noviembre del Código Penal*.

⁵¹ Veure en especial l'article 14 de la *Constitución española*.

⁵² Veure l'article 22.4 del CP vigent: constitueix així una agreujant pel delicte que correspongui “...cometre el delicte per motius racistes, antisemites i altra classe de discriminació referent a la ideologia, religió o creences de la víctima, l'ètnia, raça, nació a la que pertanyi, el seu sexe, orientació o identitat sexual, raons de gènere, la malaltia que pateixi o la seva discapacitat...”.

Com ja s'ha fet palès amb anterioritat, l'ús de les noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) ha significat l'emergència d'una nova realitat amb grans implicacions a tots els àmbits de la vida, tant a nivell individual, com col·lectiu i fins i tot transnacional. Les TIC representen en el seu conjunt un poderós instrument amb un potencial immens. Com a eina instrumental aquesta pot servir per crear o destruir en funció de com s'utilitzi l'instrument. La valoració de l'eina no ve donada per les seves propietats, en aquest cas de caràcter exponencialment múltiple i en progressiva innovació, sinó per l'ús i finalitats que se'n deriven així com de qui utilitza l'instrument. Un bolígraf, un ganivet, un llumí, un cotxe⁵³ no són instruments intrínsecament bons ni dolents, ni positius ni negatius: depèn, per tant, de qui els utilitza, com s'utilitzen i per a què s'utilitzen. Les TIC s'han convertit en un instrument amb grans potencialitats per a l'aprenentatge, l'obtenció d'informació que abans estava lluny del seu abast⁵⁴, la comunicació i la socialització, entrant de ple a formar part dels nous drets que emergeixen en favor dels menors.

Com en tots els drets aquests no són mai il·limitats: ens trobem també amb els límits dels drets, que, en aquest cas, sovint es desconeixen amb precisió, ja no tan sols per part dels menors que els exerceixen sinó també per part dels adults encarregats de vetllar pel procés educatiu i responsabilitzador dels menors als quals acompanyen en qualitat de pares, tutors, guardadors, educadors, etc. Les TIC, per tant, poden convertir-se també en un instrument lesiu si no s'utilitzen adequadament. Fins i tot pot convertir-se en instrument delictiu: poden cometre un delicte tant els adults⁵⁵ (afectant a menors), com els propis menors (afectant a menors). Existeix poc coneixement i poca consciència per part dels menors de com poden ser víctimes de l'ús de les TIC, així com convertir-se en delinqüents, relativitzant l'enorme capacitat destructiva de les TIC, Internet i les xarxes socials si no s'utilitzen adequadament, a l'edat i el nivell de consciència que pertoca per un instrument potent com aquest. S'ha passat a denominar de forma genèrica l'ús inadequat de les TIC com a ciberagressió⁵⁶.

Un altra idea important relacionada amb les TIC és que, a diferència del passat, en que es podia delimitar de forma clara les agressions als béns jurídics protegits o als drets

⁵³ Igual que s'introdueix el bolígraf en l'aprenentatge del menor després d'haver experimentat amb llapis i altres instruments no permanents d'escriptura; igual que es realitza un aprenentatge de com utilitzar un ganivet o un llumí i en quines ocasions (o no) el posem a l'abast dels menors fins que han adquirit una consciència i unes habilitats determinades; igual que no se'ns acudiria posar en mans d'un menor sense cap guiatge, aprenentatge ni experiència, un cotxe potent, les TIC requereixen d'un procés d'aprenentatge i educació en l'utilització de l'instrument en edats adequades. A diferència dels quatre exemples esmentats, les TIC han irromput amb força de forma simultània en el món dels menors i dels adults, amb intervencions en el que sovint els menors accedeixen al món virtual de forma intuïtiva i curiosa, sense un coneixement profund de l'instrument per part dels adults que l'envolten a casa, a l'escola i altres espais socials.

⁵⁴ Es diu, amb raó, que "la informació és poder". És clar que aquest poder que atorga la informació obtinguda i l'ús múltiple que se'n pot derivar serà un dels exponents característics de les relacions entre persones, col·lectius, organitzacions, institucions i estats durant el segle XXI. El poder de la informació es fa palès tant en qui l'exerceix, com en aquells subjectes sobre els que s'exerceix aquest poder, especialment si es tracta de menors.

⁵⁵ Tant individualment com en el marc del Centre i com directius i/o empleats d'una determinada persona jurídica, sigui centre educatiu, fundació, associació, o altra corporació.

⁵⁶ Els diferents cossos policials a nivell estatal i autonòmic disposen d'unitats especialitzades en delictes de mitjans informàtics que resten a disposició dels centres educatius, pares i famílies i dels propis menors per realitzar investigacions sovint molt tècniques i coneixen la millor manera de canalitzar aquestes investigacions tant al Ministeri Fiscal competent com a l'autoritat judicial competent.

CAPÍTOL 5: ESPECIAL REFERÈNCIA ALS DELICTES EXECUTATS MITJANÇANT L'ÚS DE LES TECNOLOGIES DE LA INFORMACIÓ I COMUNICACIÓ I INTERNET (TIC)

humans fonamentals, distingint entre l'interior i l'exterior del recinte del Centre docent, amb la irrupció de les TIC i dels diferents dispositius electrònics i Internet, es desdibuixa, com es veurà, aquesta delimitació, ja que l'agressió pot haver començat fora del recinte del Centre i continuar dins el centre docent o, a l'inrevés, iniciar-se dins el recinte del Centre i prosseguir fins a endinsar-se als espais familiars i fins i tot fins a la intimitat de les estances del domicili familiar (com per exemple, l'habitació i/o dormitori del menor). Es produeixen doncs incidències multidireccionals -fins i tot amb caràcter transnacional-, amb coneixement o desconeixement exacte de l'impacte, el lloc i el moment en el que tenen efecte, així com l'abast social, limitat o indiscriminat, de l'agressió.

Val a dir que la majoria de les modificacions legislatives introduïdes darrerament, i molt en particular les noves modalitats delictives relacionades amb les TIC, s'han introduït en la normativa aplicable a causa dels compromisos adquirits pels estats en seu d'organitzacions de caràcter universal (com l'Organització de les Nacions Unides o UNICEF⁵⁷) o organitzacions de caràcter regional (com l'espai europeu⁵⁸).

No es pot perdre de vista que moltes de les modificacions legislatives introduïdes, àdhuc les de naturalesa penal, s'orienten cap a l'afirmació o la confirmació de valors positius, el que es coneix, com a activitat de prevenció positiva del dret penal. En aquest sentit es reforça la protecció i el valor de la llibertat amb responsabilitat⁵⁹, la dignitat, seguretat i tranquil·litat de la persona (en especial dels menors), la protecció de la salut física i psíquica de la persona (en especial d'aquells processos en construcció com és el cas dels menors), el dret al lliure desenvolupament de la personalitat (en especial els processos de creixement personal dels menors d'edat), el dret a la pròpia imatge i el dret a no ser explotat en cap de les seves formes.

La majoria dels delictes que han estat detallats amb anterioritat poden adoptar la forma de *ciberassetjament* sistemàtic, tenint com a víctima un o diversos menors. A diferència de la comissió clàssica dels delictes, sovint clarament identificable com agressiva o delictiva per naturalesa, el *ciberassetjament* utilitza formes que són coincidents amb conductes que es poden realitzar per part de tothom de forma habitual -tant adults com menors- com trucades telefòniques, missatges immediats mitjançant mòbil, xats, les diverses xarxes socials, correus electrònics, *blogs*, planes web interactives, jocs/videojocs electrònics individuals i socials,

⁵⁷ Serveixi com exemple la ja citada Convenció sobre els Drets del Nen de 20 de novembre de 1989, en particular allò que s'estableix al seu article 16 per protegir-lo d'ingerències arbitràries o il·legals a la seva vida privada, família, domicili o correspondència o els atacs contra la seva honra o reputació.

⁵⁸ Serveixi com exemple el Conveni del Consell d'Europa sobre *Ciberdelinqüència* (ratificada per Espanya el 20 de maig de 2010) que obliga als estats signants a que tipifiquin com a delicte els actes executats contra la confidencialitat i la integritat dels sistemes informàtics, xarxes i dades informàtiques, fent especial referència als delictes contra la pornografia infantil i la responsabilitat de les persones jurídiques en aquestes matèries. Altres exemples anàlegs són el Conveni del Consell d'Europa per a la protecció dels nens contra l'explotació i l'abús sexual (en vigor a Espanya des de l'1 de desembre de 2010), o la Directiva 92/2011 del Parlament Europeu i el Consell Europeu relativa a la lluita contra els abusos sexuals i l'explotació sexual dels menors i la pornografia infantil, tal com s'ha analitzat anteriorment.

⁵⁹ En totes les seves accepcions com la llibertat de decisió, la llibertat de moviments, incloses la indemnitat i llibertat sexuals i el respecte per la maduresa física i psicològica dels menors

consum de productes i serveis *online*, etc. En alguns casos es tracta del mitjà directe per produir el delictes: per exemple, tracte degradant greu i continuat, gravació amb coacció d'imatges indesitjades o altres intromissions a la intimitat, xantatge a partir d'imatges obtingudes per *webcams* o dispositius mòbils, reproducció a la xarxa o entre contactes de bases de dades pròpies o alienes d'imatges obscenes o pornogràfiques de menors, etc. En d'altres casos les TIC esdevenen el mitjà pel que s'indueix al delictes: per exemple, assetjament amb inducció al suïcidi o homicidi o lesions, o induccions sistemàtiques a danys físics i/o psíquics greus causants d'anorèxia o bulímia.

Cal afegir que, en la realitat virtual o electrònica, existeixen eines que proporcionen l'anonimat⁶⁰ i cerquen la ocultació del rastre personal, així com la creació de perfils i identitats fictícies, inventades o falses, fet que dona una percepció incorrecta de distància i d'anonimat respecte de les accions desenvolupades en el mon virtual, incloses les delictives.

Ens remetem aquí a la descripció feta amb anterioritat de les diferents formes delictives, oferint a continuació, a efectes merament il·lustratius, alguns exemples de realització delictiva mitjançant les TIC⁶¹.

- En els delictes contra la integritat moral abans descrits, com el **tracte degradant o violència habitual sobre menors** és clar que tant menors, com adults (inclosos els seus pares o educadors) poden convertir-se en responsables d'aquests delictes a través dels dispositius electrònics i d'Internet, realitzant conductes de violència (no física⁶²) sinó emocional o psíquica que poden arribar a ser intensament vexatòries i humiliants, afectant a la seva dignitat, la seva voluntat i lliure determinació com a persones⁶³.
- En els delictes contra la llibertat i indemnitat sexuals⁶⁴ de les persones abans descrits, com les **agressions, abusos, assetjament sexuals**

⁶⁰ Àdhuc softwares específics que faciliten la interposició identificativa i anonimat.

⁶¹ Com ja s'ha dit, d'aquests delictes en poden resultar ser víctimes tant menors com adults (inclosos educadors) i poden aparèixer com a possibles responsables penals tant menors com adults (inclosos igualment educadors), sent aplicable la legislació penal de menors o adults, respectivament.

⁶² En el cas que s'hagi produït dany a la vida, a la integritat física, salut, llibertat sexual, entre altres, caldrà afegir-los a aquests (concurrs real de delictes), segons darrera redacció de l'article 177 del Codi Penal.

⁶³ En alguns casos que s'han denunciat agressions físiques o psíquiques les lesions psíquiques afloren anys després d'haver-se produït els actes violents.

⁶⁴ És procedent aquí fer referència als continuats informes elaborats per la *Internet Watch Foundation* relacionats amb aquesta àrea delictiva electrònica amb contingut sexual. En el seu darrer Informe publicat recentment, el 21 d'abril de 2016, a partir de 112.975 obtencions d'informació en pàgines web, *newsgroups*, o xats/xarxes *peer to peer* sense servidor intermediari: es destaca l'augment del 417% de denúncies online d'aquestes conductes inapropiades i delictives per Internet, amb 118% d'increment d'imatges d'abús sexual sobre menors respecte l'any 2014 (podent contenir des d'una fins a mil imatges). Es posa de manifest en aquest informe que el 69% de les víctimes tenien 10 anys o més, i un 34% de les imatges detectades o denunciades eren de greu contingut il·legal sexual, com violació o tortura sexual. Segons el mateix informe durant el 2015 el 21 % de les imatges il·legals detectades estaven hostatjades en pàgines web de naturalesa comercial. [Veure informe IWF 2015](#).

CAPÍTOL 5: ESPECIAL REFERÈNCIA ALS DELICTES EXECUTATS MITJANÇANT L'ÚS DE LES TECNOLOGIES DE LA INFORMACIÓ I COMUNICACIÓ I INTERNET (TIC)

exhibicionisme, provocació sexual o corrupció de menors⁶⁵, les TIC poden ser emprades de forma instrumental per preparar la producció del delicte o per doblegar la voluntat de la víctima perquè accedeixi als desitjos libidinosos de l'autor, sigui adult o menor. El simple contacte a través de Internet o altra TIC amb menor de 16 anys⁶⁶ orientat a mantenir contacte o relacions de caràcter sexual (relacions considerades com abús sexual) ja es pot considerar delictiu. De forma més agreujada, com ja s'ha explicat, es consideren també delictives aquestes accions si es despleguen utilitzant intimidació per via electrònica. Val a dir que el contacte físic no és necessari per a la producció del delicte ja que Internet i les TIC poden ser instrument per una trobada virtual utilitzant una *webcam*, un dispositiu mòbil àudio/vídeo o altres instruments electrònics a distància amb la voluntat de realització dels actes de caràcter sexual abans descrits o la retransmissió en directe d'una conducta de caràcter sexual amb actes d'exhibició obscena que atempti contra la indemnitat sexual del menor de 16 anys. És evident que les TIC són sovint el mitjà emprat per captar imatges de menors d'edat o discapacitats, imatges⁶⁷ de caràcter sexual explícit o imatges pornogràfiques, reals o simulades (tant doblegant la seva voluntat com per obtenir-les de forma induïda). El propi article 183 ter del Codi Penal fa referència explícita a “...*Internet, telèfon o qualsevol altra tecnologia de la informació i la comunicació...*” com a mitjà criminal per cometre delicte en aquells casos que es proposa una trobada amb menor de 16 anys per mantenir relacions sexuals o obtenir imatges de caràcter sexual, sempre que es facin actes posteriors orientats a assolir el que es proposa l'autor, sigui adult o menor⁶⁸.

⁶⁵ És rellevant la relativa facilitat amb que es poden descarregar i/o compartir arxius electrònics en diversos formats contenint material pornogràfic sobre menors o discapacitats, així com la utilització d'aquests materials per a facilitar intercanvis o trobades físiques o virtuals de contingut sexual. La simple possessió física o en arxius informàtics ja és delictiva. És important posar de manifest que les modalitats delictives de prostitució i corrupció de menors descrites als articles 187, 188 i 189 i concordants del Codi Penal, amb totes les seves modalitats, poden ser realitzades per adult (pares, educadors, tercers estranys) o menors; en cas de ser realitzades per adults en el context d'un Centre educatiu o altre tipus d'organització amb contacte amb menors se'n pot desprendre -a més de la responsabilitat individual- la responsabilitat penal corporativa de la pròpia organització en el cas de que no hagi adoptat les mesures de prevenció i no disposi d'un *Manual de compliment orientat a la Prevenció de Delictes*, segons s'estableix a l'article 31bis i 189bis del Codi Penal (com s'analitzarà posteriorment). De forma complementària l'article 189.6 del Codi Penal vigent obliga les persones que exerceixen pàtria potestat, tutela, guarda (de dret o de fet) o acolliment a menor d'edat o discapacitat a fer el que calgui per impedir la corrupció dels menors de la que puguin tenir coneixement o a acudir a les autoritats competents per a posar en coneixement aquests fets.

⁶⁶ El legislador ha establert aquesta edat, presumint que els menors de 16 anys no han assolit la suficient maduració física i psicològica per a comprendre la naturalesa i transcendència d'aquests actes i que no es pot mantenir relacions sexuals amb una mínima capacitat de decisió que no condicionin l'autodeterminació en l'àmbit sexual. Com ja s'ha posat de manifest anteriorment, el propi Codi Penal exclou responsabilitat penal en cas de relacions sexuals per part de menors de 16 anys amb un altre menor amb edat i grau de maduresa homòlogues (sent una valoració extraordinària que faria, cas per cas, l'autoritat judicial en el sí d'un procediment judicial obert).

⁶⁷ Es consideren imatges tant les fotografies, com vídeos, com altres tipus de gravacions en suport magnètic o electrònic.

⁶⁸ En la terminologia anglòfila adoptada a nivell internacional es distingeix entre *child-grooming* i el *ciberbullying* pels actors i la dinàmica desplegada: mentre en el *childgrooming* la iniciativa de l'acció parteix de persona adulta per apropar-se via TIC a una persona menor (fins i tot fingint ser menor o facilitant imatges falses per crear llaços de confiança) per obtenir satisfacció sexual mitjançant imatges eròtiques o pornogràfiques del menor, en els casos de *cyberbullying* els autors i les víctimes són menors d'edat, companys d'escola o institut o d'activitat o relacions socials properes.

- En els delictes contra la llibertat de les persones abans descrits, com les **amenaces, coaccions i assetjament**, que tenen com a finalitat doblegar la voluntat de la persona i/o alterar la seva tranquil·litat, seguretat i intimitat, també poden resultar responsables menors i adults. Segons l'experiència policial i judicial acumulada sovint els adults utilitzen l'amenaça⁶⁹ i/o coacció⁷⁰ per obtenir imatges de menors (de forma progressiva fins a imatges de contingut sexual), així com per propiciar trobades de caràcter sexual posteriors i/o successives. També s'han descrit accions degeneratives de xantatge⁷¹, accions posteriors o simultànies a les amenaces i coaccions. En aquests estadis no s'ha produït violència física però és evident que les TIC són un instrument eficaç per produir intimidació⁷², amenaça o provocació d'odi, especialment en menors i col·lectius/grups als que pertanyin.
- En els delictes contra el dret a l'honor, la intimitat personal i familiar, la pròpia imatge⁷³, mitjançant els quals l'autoestima o reputació front tercers i la preservació del secret en les dades personals⁷⁴ poden resultar seriosament afectats, com el **descobriments i revelació de secrets**: es fa referència explícita a figures com l'apoderament de "missatges de correu electrònic" o la utilització d'artificis tècnics per a "la gravació o reproducció del so o la imatge o altra senyal de comunicació", a més de altres suports físics que continguin informació o dades electròniques i els propis documents físics. Es fa referència també a l'apoderament⁷⁵ de "dades

⁶⁹ Les amenaces realitzades per escrit, mitjançant el telèfon (fix o mòbil) o qualsevol altre mitjà de comunicació, incloent Internet, tenen una pena agreujada. Cal recordar en aquest apartat la possible actuació delictiva mitjançant les TIC en marc dels delictes d'odi, sigui amenaces a col·lectius, sigui provocació a l'odi, la violència i/o la discriminació de determinats col·lectius, sigui els delictes de gènere, tal i com s'ha descrit amb anterioritat.

⁷⁰ Cal recordar que el vigent article 172ter aprovat mitjançant reforma del 2015 estableix una nova modalitat de coacció consistent en assetjament, en que està prevista la comissió a través de "qualsevol mitjà de comunicació" (per tant es fa referència genèrica a Internet i les TIC), amb agravació de la pena si es tracta de menor o discapacitat.

⁷¹ Exigint, en aquest cas, una quantitat de diners o exigint trobades de caràcter sexual a canvi de no revelar dades personals i/o íntimes o fotografies íntimes facilitades de forma voluntària prèviament o que el propi menor hagi compartit via Internet. Aquestes accions són també denominades com "sextorssió".

⁷² L'autoritat judicial ha d'explorar justament la intensitat dels mitjans emprats en l'amenaça o la coacció per valorar la gravetat de l'atac i possibles lesions produïdes en els bens jurídics protegits.

⁷³ La jurisprudència dels tribunals entén per "pròpia imatge" el nom propi, les dades físiques o corporals susceptibles, així com la veu i tot allò pertanyent a la intimitat informàtica o electrònica que sigui susceptible de gravació o registre electrònic (com per exemple la direcció IP personal de l'ordinador propi, contrasenya, codis d'accés o altres que permetin accedir a tot o part de sistema d'informació).

⁷⁴ Val a dir que els menors que accedeixen sense formació o guia a Internet i xarxes socials tendeixen a facilitar sense massa limitacions dades personals de caràcter expansiu: a més a més del nom i cognoms, el domicili, l'escola a la que van, altres dades que són d'interès per operadors de les xarxes socials i d'Internet, com aficions, gustos, numero de telèfons, fotografies personals o d'amics, vídeos propis o rebuts de tercers en els que surten gravats, activitats d'oci, esportives, dades de vacances o preferències de jocs i altres personals i/o familiars. Totes aquestes dades són valuoses i personals i són objecte de risc de transmissió. Cal recordar, que d'acord amb la Ley Orgànica de Protecció de Datos Personales, els menors i/o els seus representants legals poden exercir el seu dret a que es cancel·lin les seves dades personals d'un determinat registre i a que aquesta cancel·lació sigui comunicada i confirmada al sol·licitant per escrit. *Veure la descripció extensa d'aquest dret això com els models de sol·licitud de cancel·lació.*

⁷⁵ Apoderament equival, en aquest cas, tant a la sostracció de l'arxiu electrònic i/o físic amb dades electròniques com a la realització d'un duplicat electrònic mantenint intacte l'arxiu original.

CAPÍTOL 5: ESPECIAL REFERÈNCIA ALS DELICTES EXECUTATS MITJANÇANT L'ÚS DE LES TECNOLOGIES DE LA INFORMACIÓ I COMUNICACIÓ I INTERNET (TIC)

reservades de caràcter personal o familiar que estiguin enregistrades en fitxers o suports informàtics, electrònics o telemàtics” (estiguin en registres públics o privats). Tant els menors i els adults en els seus ordinadors, com en els dels propis centres educatius (privats, concertats o públics), emmagatzemen aquests arxius electrònics i tots ells poden ser víctimes d’apoderament i revelació; també aquests poden realitzar la sostracció amb caràcter delictiu⁷⁶.

⁷⁶ Aquesta modalitat delictiva preveu també la possibilitat d’atribuir responsabilitat penal a la persona jurídica, per tant, al centre o entitat en la que es realitza la sostracció, en el cas de no disposar d’un manual de prevenció de delictes que, disposant-ne, no s’hagi actuat conforme al protocol establert per a la prevenció de realització d’aquesta classe de riscos (article 197. quinquies del Codi Penal vigent).

Ja fa anys que hi ha una especial atenció i sensibilitat envers la igualtat i la no discriminació entre homes i dones: es va aprovar una llei específica sobre mesures de protecció integral contra la violència de gènere⁷⁷. Donat que en les activitats desenvolupades en els “Centres Educatius La Salle” es produeix la convivència entre ambdós gèneres és important tenir present aquesta aproximació en totes les dimensions que es despleguin.

A la pròpia exposició de motius de la Llei es posa de manifest la rellevància de les mesures de sensibilització, prevenció i detecció en diferents àmbits, incloses l'escola, la universitat i les activitats organitzades pels centres fora dels seus límits territorials. Es fa referència a la incorporació de l'educació sobre igualtat entre homes i dones i contra la violència de gènere com a contingut curricular a l'Educació Secundària, a més de la incorporació als Consells Escolars d'un nou membre encarregat d'impulsar aquestes mesures.

Segons disposa l'article 1.3 d'aquesta llei es considera violència de gènere “... *tot acte de violència física i psicològica, incloses les agressions a la llibertat sexual, les amenaces, les coaccions o la privació de llibertat...*”.

Cal estar doncs amatents i integrar els delictes abans detallats amb aquesta perspectiva de gènere, sent que es fa també referència als efectes que pot tenir la reconciliació entre agressor i víctima.

⁷⁷ Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género (BOE 29/12/2004).

CAPÍTOL 7: LLEI PENAL DE MENORS

La Llei Penal de Menors⁷⁸ (en endavant, LPM) fixa els criteris legals per a la responsabilitat penal dels menors d'edat. És important destacar el principi que impregna aquesta normativa al focalitzar des dels inicis tota l'atenció en una funció teleològica dels processos, incidint nuclearment en l'interès superior del menor i l'orientació educativa i responsabilitzadora⁷⁹ dels processos, mesures, procediments i resolucions que s'adoptin pels diferents actors que es descriuran a continuació.

Els anteriors delictes del Codi Penal són aplicables als menors d'edat següents: majors de 14 anys i menors de 18 anys (article 1 de la *Ley Penal del Menor* i article 19 del Codi Penal). De forma complementària l'article 3 de la mateixa llei estableix que no s'aplica la responsabilitat penal als menors de catorze anys pels delictes abans detallats, sinó que a aquests se'ls aplicarà la normativa de protecció de menors a la que s'ha fet referència anteriorment en aquest document (essent obligació de remetre la documentació i informació oportunes a l'autoritat pública competent en matèria de protecció de menors, per tal de que aquesta promogui les accions de protecció que s'escaiguin en cada cas)⁸⁰.

Per tant, els criteris d'aplicació de responsabilitat es distribueixen de la següent manera, segons l'edat⁸¹:

- a) Menors de catorze anys: normativa de protecció de menors (període d'escolarització obligatòria dels 6 als 14 anys, així com activitats extraescolars).
- b) Catorze anys en endavant i menors de divuit anys: normativa de la llei penal del menor, en correlació amb els delictes contemplats en el Codi Penal (període d'escolarització obligatòria dels 14 fins als 16 anys i escolarització voluntària fins als divuit anys, així com activitats extraescolars).
- c) De divuit anys en endavant: normativa prevista al Codi penal i lleis penals especials (període universitari així com activitats extra-universitàries).

⁷⁸ Ley Orgánica 5/2000 de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores (BOE 13/1/2000).

⁷⁹ L'Exposició de motius de la LPM estableix com a principis generals: "...naturalesa formalment penal però materialment sancionadora educativa del procediment i de les mesures aplicables als infractors menors d'edat, reconeixement explícit de totes les garanties que es deriven del respecte dels drets constitucionals i de les especials exigències de l'interès del menor, diferenciació de diversos trams a efectes processals i sancionadors en la categoria d'infractors menors d'edat, flexibilitat en l'adopció i execució de les mesures aconsellades per les circumstàncies del cas concret, competència de les entitats autonòmiques relacionades amb la reforma i protecció de menors per a l'execució de les mesures imposades en la sentència i control judicial d'aquesta execució...".

⁸⁰ Correspon al Ministeri Fiscal la instrucció dels procediments pels fets abans esmentats (B i C), qui, al seu torn, donarà compte al Jutge de Menors competent segons el territori (article 16 de la LPM). Tant el Ministeri Fiscal com el Jutge de Menors han de vetllar per la protecció dels drets de les víctimes (adults i/o menors, pertanyents o aliens a la comunitat educativa) i dels perjudicats (en aquest cas pot ser el propi "Centre educatiu La Salle" o tercers), tot això en relació a les infraccions comeses per menors. Víctimes i perjudicats tenen la possibilitat de constituir-se com a part processal en el procés de responsabilitat penal de menors, tenint dret a nomenar advocat i instar la pràctica de diligències (article 4 LPM), així com rebre la sentència que es derivi del procediment judicial (encara que no s'hagin personat com a part processal).

⁸¹ Segons l'article 5.3 de la LPM s'ha de tenir en compte l'edat en el moment de la comissió de l'acció que pot ser considerada delictiva, independentment que s'hagi traspassat l'edat un cop hagi començat el procés judicial o el procés de mediació/conciliació.

Prenent en consideració l'obligació de denunciar determinats fets que poden constituir delictes i els principis que regeixen el procés penal de menors, la llei estableix diverses competències en el decurs d'aquest procés en relació a diversos actors claus:

a) **Jutge de Menors** (article 2, 31, 32, 33 i concordants LPM): és l'òrgan competent per conèixer els fets delictius abans esmentats del que apareixen responsables menors de 14 a 18 anys. És l'encarregat de decidir mitjançant interlocutòria o sentència els fets delictius d'ofici o que es sotmetin a la seva consideració mitjançant denúncia (en els casos en que és preceptiva la denúncia de la víctima i/o perjudicat). Pot decidir el sobreseïment de la causa (per diversos motius raonats, inclosos els de la conciliació i la reparació a la víctima), remetent o no les actuacions a les autoritats competents de protecció en l'àmbit administratiu. És l'encarregat també d'imposar les mesures adequades als menors, entre les que es troben mesures de caràcter educatiu⁸² o convivència amb altra persona o grup educatiu, així com de l'execució de les sentències. També de decidir sobre la responsabilitat civil derivades dels delictes i/o objecte de procediment.

b) **Fiscal de Menors** (article 16, 18, 19, 23 i concordants LPM): és l'encarregat d'incoar l'expedient i instruir els fets delictius d'ofici o que es sotmetin a la seva consideració mitjançant denúncia, tot informant al Jutge de Menors. Pot arxivar les actuacions si no es consideren delictives o no se'n coneix l'autor. Pot desistir de la incoació de l'expedient quan els fets denunciats puguin ser considerats delictes amb penes menys greus⁸³ sense violència ni intimidació en les persones o, donant trasllat a l'autoritat administrativa competent en matèria de protecció de menors, per correcció en l'àmbit educatiu o familiar. També pot decidir el sobreseïment de l'expedient per conciliació o reparació entre el menor i la víctima, com es veurà a continuació. Pot també exercir l'activitat instructora i investigadora per valorar la participació dels menors en els fets objecte de procediment, per tal d'expressar el retret que mereix la conducta així com proposar mesures de contingut educatiu i sancionador en el decurs del procediment.

c) **Advocats** (article 22.b, 25, 32, 35 i concordants LPM): el menor al que se li atribueixen fets delictius està defensat en el procediment mitjançant advocat (designat o d'ofici), qui pot demanar la pràctica de diligències d'investigació

⁸² Com a exemples de tasques socioeducatives, es poden esmentar les següents: assistir a un taller ocupacional, a un aula d'educació compensatòria o a un curs de preparació per a l'ocupació; participar en activitats estructurades d'animació sociocultural, assistir a tallers d'aprenentatge per a la competència social, etc (veure article 7 LPM).

⁸³ Es consideren penes menys greus les que tenen atribuïda en el Codi Penal pena de presó inferior a cinc anys de presó o privació del permís de conduir inferior a vuit anys, la prohibició d'aproximar-se o comunicar-se amb la víctima o els seus familiars per menys de cinc anys o els treballs en benefici de la comunitat inferiors a un any, entre d'altres (article 33,3^a del Codi Penal).

CAPÍTOL 7: LLEI PENAL DE MENORS

i l'assessora legalment durant el procés, d'acord amb els principis que l'impregnen. Les víctimes i/o perjudicats pel delicte també poden personar-se en el procediment a través d'advocat⁸⁴.

d) **Equip tècnic**⁸⁵ (article 19, 27, 35 i concordants LPM): l'Equip Tècnic el componen professionals especialitzats en la matèria que tenen la competència d'elaborar un Informe sobre la situació psicològica, educativa i familiar del menor. Pot proposar una intervenció socioeducativa determinada de forma raonada. Pot facilitar processos de conciliació entre víctimes i les persones que apareixen com a responsables de delictes, amb la competència d'informar, en interès del menor, sobre l'oportunitat de que aquest realitzi una activitat reparadora o de conciliació amb la víctima, abans de l'elaboració de l'Informe abans esmentat. A Catalunya aquest procés de conciliació/reparació⁸⁶ és conduït pel Servei de Mediació Penal Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

e) **Altres intervencions:** mediació, conciliació, reparació intrainstitucionals/ extrainstitucionals. De forma complementària i prèvia al procediment penal de menors (com ja s'ha detallat en el punt 3 d'aquest document), i en funció dels fets o accions desenvolupades pels menors i la disponibilitat de les víctimes i/o perjudicats, es poden realitzar processos de conciliació, mediació i/o reparació. Aquests processos es poden dur a terme en el propi àmbit escolar -per educadors o professionals especialment preparats- així com per part de mediadors externs especialitzats.

⁸⁴ Tant si és tracta de víctimes menors- a partir dels seus representants legals-, com de víctimes adultes -educadors, monitors, religiosos, familiars, etc- o persones jurídiques, com entitats, empreses i/o institucions, inclòs el "Centre educatiu La Salle" o la titularitat provincial o regional que en sigui la darrera responsable.

⁸⁵ En l'àmbit de justícia juvenil el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya disposa de la Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i Justícia Juvenil, que compta amb el Servei de Mediació i Assessorament Tècnic (SMAT), amb el programa d'Assessorament Tècnic, el Programa de Mediació i el Programa de suport a la prevenció comunitària de la delinqüència juvenil, que intervé de forma pionera des de l'any 1990.

⁸⁶ Segons l'article 19.2 LPM "...s'entendrà produïda la **conciliació** quan el menor reconegui el dany causat i es disculpi davant la víctima, i aquesta accepti les seves disculpes, i s'entendrà per **reparació** el compromís assumit pel menor amb la víctima o perjudicat de realitzar determinades accions en benefici d'aquells o de la comunitat, seguit de la seva realització efectiva. Tot això sense perjudici de l'acord al que hagin arribat les parts en relació amb la responsabilitat civil...". De forma complementària el Títol IV del Decret 279/2006 de 4 de juliol sobre drets i deures de l'alumnat i regulació de la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya estableix en l'article 31 una gradació i unes circumstàncies atenuants o d'exempció de responsabilitat administrativa, contemplant-se específicament el reconeixement dels fets, la petició d'excuses, l'oferiment d'actuacions reparatòries o compensadores del dany causat. Fa referència explícita al procés de mediació/conciliació de menors per l'Equip Tècnic especialitzat en mediació de l'organisme públic competent i la possible participació dels responsables del Centre educatiu (article 40.2 del Decret): "...Quan, de conformitat amb la legislació reguladora de la responsabilitat penal dels menors, s'hagi obert el corresponent expedient a un o una menor per la seva presumpta participació en danys a les instal·lacions o al material del centre docent o per la sostracció d'aquest material, i el menor o la menor hagi manifestat al ministeri fiscal la seva voluntat de participar en un procediment de mediació penal juvenil, el director o la directora del centre o la persona membre del consell escolar que es designi, ha d'assistir en representació del centre a la convocatòria feta per l'equip de mediació corresponent, per escoltar la proposta de conciliació o de reparació del menor i avaluar-la...".

Possibles persones afectades per delictes que es poguessin cometre en l'àrea d'influència d'un "Centre Educatiu La Salle":

- Menor al que se li atribueix responsabilitat en possibles delictes.
- Major d'edat al que se li atribueix responsabilitat en possibles delictes produïts mentre era menor d'edat.
- Menor o adult perjudicat pel delicte. S'ha d'afegir que els "Centres Educatius La Salle" poden ser considerats també part perjudicada, podent actuar en el procediment mitjançant representant legal.
- Menor o adult que és cridat com a testimoni en el procediment judicial o que és convidat a participar d'alguna forma en el procés conciliatori o reparatori davant l'Equip Tècnic especialitzat en la matèria o altres mediadors/ conciliadors de caràcter intrainstitucional o extrainstitucional.

CAPÍTOL 8: CRITERIS D'AUTORIA DELS DELICTES

Els responsables dels fets delictius anteriorment detallats ho poden ser en concepte d'autor i/o de còmplice.

Es consideren autors dels fets delictius (article 28 del Codi Penal), segons el que disposa el Codi Penal, els que realitzen el fet per sí mateixos, o conjuntament entre diverses persones, així com les persones que indueixen directament a un altre o altres a executar-ho. Són considerats també autors els que cooperen en la seva execució amb un acte sense el qual no s'hauria portat a terme el delicte com a tal (el que es coneix com a "cooperació necessària").

Es consideren còmplices dels fets delictius (article 29 del Codi Penal), els que cooperen en la seva execució de forma no essencial amb actes anteriors o simultanis.

Cal tenir present el que s'ha destacat més amunt en relació a actes realitzats amb posterioritat al delicte, compresos en el delicte d'encobriment.

Seguint aquestes dues línies principals poden ser autors o còmplices dels delictes detallats més amunt:

- **Adults** (majors de 18 anys).
- **Menors d'edat a efectes penals** (majors de catorze anys i menors de divuit).
- En alguns casos determinats pot ser responsable en concepte d'autor la **persona jurídica**⁸⁷, això és, el "Centre Educatiu La Salle". Aquesta responsabilitat mereix un estudi i actuacions específiques que depassen aquest document. Es tracta del que es coneix internacionalment com a "*Compliance*" o "*Model d'organització i gestió del compliment corporatiu orientat a la Prevenció de Delictes*"⁸⁸, del qual es farà una breu referència al final d'aquest document. Sense excloure la responsabilitat individual es preveu una responsabilitat corporativa (o de persona jurídica) en determinats delictes que tenen previstes penes corporatives específiques (per exemple, els delictes relatius a la prostitució i corrupció de menors i els delictes d'incitació a l'odi, abans esmentats, entre molts d'altres).

Els primers i tercers estan subjectes al Codi Penal, i els segons, els menors estan subjectes a la *Ley Orgánica 5/2000 de 12 de Enero sobre la Responsabilidad Penal de los Menores*,

⁸⁷ Tant l'article 31 bis del Codi Penal, modificat en la darrera reforma LO 1/2015 de 30 de març, contempla la responsabilitat penal de les persones jurídiques.

⁸⁸ L'article 31 bis2 del Codi Penal vigent, segons la darrera modificació del 2015, estableix les condicions d'exempció de responsabilitat de les persones jurídiques vinculat a l'adopció i execució de models d'organització i gestió amb mesures de vigilància i control per a prevenir el delicte o reduir al màxim els riscos de la seva comissió.

amb aplicació supletòria del Codi Penal (segons la disposició Final Primera de la referida Llei), com ja s'ha detallat.

Són possibles criteris d'imputació en qualitat d'autor o còmplice i de víctima de forma creuada, segons les següents possibilitats:

- Autor adult / víctima adult
- Autor adult / víctima menor d'edat
- Autor menor d'edat penal (14 a 18 anys) / víctima adult
- Autor menor d'edat penal (14 a 18 anys) / víctima menor d'edat.

L'adult pot ser: pare i/o mare, tutor o guardador legal o de fet, professor/a, mestre, monitors, germà o religiós/a o qualsevol altra persona. També pot ser una persona adulta aliena a la família o al centre educatiu que cometi el delicte dintre dels recintes del Centre educatiu, com tindrem ocasió d'esmentar a continuació.

És important tenir en compte que **el delicte pot realitzar-se en el recinte del Centre La Salle o bé fora del mateix**: al carrer, al domicili familiar, etc.

CAPÍTOL 9: CAUSES QUE EXTINGEIXEN O ATENUEN LA RESPONSABILITAT PENAL I LA PRESCRIPCIÓ DELS DELICTES

9.1 CAUSES QUE EXTINGEIXEN O ATENUEN LA RESPONSABILITAT PENAL⁸⁹

9.1.a) El perdó de la víctima:

Està prevista la possibilitat d'extinció de la responsabilitat penal en els delictes que requereixen la denúncia de l'agregat o que la llei així ho preestableixi mitjançant el perdó de la víctima⁹⁰. S'ha de tractar de delictes lleus. El Codi Penal fa explícita referència als menors o persones discapacitades ofeses per aquests delictes: en els casos en que els representants legals dels menors hagin atorgat el perdó⁹¹ els jutges han d'escoltar també al Ministeri Fiscal i, poden acceptar el perdó com a causa extintiva de la responsabilitat, o bé, poden refusar el perdó, essent obligatori llavors, abans de decidir-ho en seu judicial, escoltar de nou als representants del menor o persona discapacitada.

Cal fer, però, una referència més genèrica i omni-comprensiva al perdó, més enllà dels estrictes efectes jurídic-penals en els procediments judicials. Anteriorment s'ha fet referència a l'atorgament del perdó per part de la víctima. És necessari fer referència a diverses iniciatives universals, regionals i institucionals pel que fa a "demandar el perdó a les víctimes". Tant el Sant Pare Francesc⁹², com els seus predecessors, han posat un especial accent en el reconeixement del dolor causat als menors i les seves famílies així com la demanda de perdó en nom de l'Església Universal. Hi ha hagut destacables iniciatives de Conferències Episcopals⁹³ o de Institucions com l'Escola Cristiana de Catalunya⁹⁴ per tal de crear espais i temps reparatoris, tant a nivell discret com a nivell públic.

⁸⁹ En les causes que extingeixen o atenuen la responsabilitat penal prenen especial rellevància les iniciatives de conciliació, mediació i/o reparació, tant de caràcter intra-judicial com extra-judicial, tant en el marc penal d'adults com en el marc penal de menors, com per la gestió d'altres conflictes (com ja s'ha apuntat). Forma part essencial d'aquest processos de resolució pacífica de conflictes el caràcter responsabilitador de les dinàmiques, així com la conscienciació individual i sistèmica, i la desaparició o atenuació dels efectes perniciosos que han causat els delictes en les víctimes i els seus entorns. Es potencia així el caràcter humanitzador -tant per la víctima com per l'agressor i els seus entorns- d'una justícia restaurativa i d'uns mecanismes de resolució pacífica de conflictes especialitzats, més satisfactoris i més propers a les diverses realitats viscudes, i més eficaços a curt, mig i llarg termini. L'experiència de diversos professionals constata que les persones que apareixen en el present com a agressors van patir en el passat -sovint quan eren menors d'edat- episodis anàlegs o homòlegs de violència sobre les seves persones o entorns familiars o socials, especialment en els àmbits de la violència familiar habitual, l'assetjament familiar o escolar i/o la violència sexual.

⁹⁰ Veure l'article 130.5 del Codi Penal vigent, segons redacció LO 1/2015 de 30 de març.

⁹¹ L'atorgament del perdó es pot realitzar mitjançant procediment extrajudicial (inclosa la mediació/conciliació) convenientment comunicat a l'autoritat judicial i/o representant del Ministeri Fiscal, bé, en el marc del procediment judicial i pels canals formals legalment establerts (inclosa la mediació/conciliació intra-judicial penal).

⁹² Cal fer especial esment de les clares paraules del Sant Pare Francesc en relació a aquest particular: "*Las familias deben saber que la Iglesia no escatima esfuerzo alguno para proteger a sus hijos, y tienen el derecho de dirigirse a ella con plena confianza, porque es una casa segura... Los Pastores y los responsables de las comunidades religiosas han de estar disponibles para el encuentro con los que han sufrido abusos y sus seres queridos: se trata de valiosas ocasiones para escuchar y pedir perdón a los que han sufrido mucho...*", [Carta del Santo Padre Francisco a los presidentes de las Conferencias Episcopales y a los Superiores de los Institutos de vida consagrada y las Sociedades de vida apostólica acerca de la Pontificia Comisión para la tutela de menores](#), Ciutat del Vaticà, 2 de Febrer de 2015.

⁹³ Serveixi com exemple la important i recent iniciativa de la Conferència Episcopal de l'Uruguay de fa poques setmanes del 2016: Documento "[Perdón y compromiso: los obispos católicos ante los abusos sexuales de menores por parte de sacerdotes y consagrados](#)" de la Conferencia Episcopal del Uruguay.

⁹⁴ Molt recentment l'Escola Cristiana de Catalunya, mitjançant el seu Secretari General, ha demanat perdó, oferint escolta i reparació i ha posat de manifest la voluntat de fer el que calgui perquè aquests fets no tornin a succeir, mitjançant la implementació de mesures i protocols com el que són objecte d'aquest document. *Enric Puig Jofra, Secretario general Escuela Cristiana de Catalunya, La Vanguardia, 5 de maig de 2016.*

9.1.b) La confessió del delictes i/o la reparació del dany causat⁹⁵:

Es preveuen dues possibles circumstàncies atenuants de la pena com ara la confessió de la infracció davant les autoritats abans de conèixer que hi ha un procediment judicial que es dirigeix contra el confessant i la reparació del dany ocasionat a la víctima -o la disminució dels seus efectes-, en qualsevol moment del procediment anterior a la celebració de l'acte de judici oral. En aquest darrer cas, i quan la víctima sigui menor d'edat, han d'estar presents els seus representants legals, especialment quan el procés reparatori es realitza de forma externa al procediment judicial.

9.2 LA PRESCRIPCIÓ DELS DELICTES

El Codi Penal preveu diversos terminis de prescripció dels delictes⁹⁶: des de 20 anys pels delictes més greus a 1 any en els cas de delictes lleus. El Codi Penal preveu l'inici del còmput de la prescripció des del dia en que s'ha produït l'agressió i, en el cas d'agressions habituals/continuades en el temps, des del dia en que es va fer la darrera infracció o va cessar la conducta. Es fa també explícita referència a les víctimes menors d'edat en relació als delictes detallats en aquest document en que el còmput s'inicia el dia que s'accedeixi a la majoria d'edat⁹⁷.

⁹⁵ Veure les circumstàncies atenuants previstes a l'article 21.4 i 21.5 del Codi Penal.

⁹⁶ Veure articles 132 i 133 del Codi Penal vigent. Veure també les referències prèvies a la prescripció de les sancions administratives, segons els articles 37 i 48 i concordants del Decret 279/2006 de 4 de juliol sobre drets i deures de l'alumnat i regulació de la convivència en els Centres educatius no universitaris de Catalunya, tal com s'ha analitzat anteriorment.

⁹⁷ La causa de la prescripció del delictes pel transcurs dels terminis legalment previstos ha estat motiu d'arxivament d'algunes denúncies fetes per adults respecte a agressions patides quan eren menors d'edat, particularment en casos d'abusos i agressions de naturalesa sexual. El fet que els processos de justícia formal no atorguin satisfacció a les demandes de les víctimes d'aquests delictes no obsta a que els "Centres educatius La Salle" puguin facilitar espais d'escolta i acollida i reparació simbòlica a les persones que van patir en el passat aquests il·lícits, en particular ex-alumnes. En aquests casos es poden dur a terme processos de mediació o conciliació, així com actes de desgreuge o de reparació simbòlica que permetin l'apropament al patiment de les víctimes i els seus entorns i alhora la adequada canalització de la responsabilització i conscienciació per part dels que apareixen com agressors. Cal posar en rellevància les pròpies paraules del Sant Pare el març de 2014 fent referència a la importància d'actes de perdó, desgreuge i reparació en totes circumstàncies i en especial en les situacions més vulnerables: "...La tutela efectiva de los menores y el compromiso de garantizar su desarrollo humano y espiritual conforme a la dignidad de la persona humana son parte integrante del mensaje evangélico que la Iglesia y todos sus miembros están llamados a difundir en el mundo. Dolorosos hechos han impuesto un profundo examen de conciencia por parte de la Iglesia y, juntamente con la petición de perdón a las víctimas y a la sociedad por el mal causado, han conducido a iniciar con firmeza iniciativas de varios tipos con la intención de reparar el daño, hacer justicia y prevenir, con todos los medios posibles que se repitan episodios similares en el futuro...". [Paraules introductòries del Sant Pare Francesc en motiu de la creació de la Comisión Pontificia Para La Protección De Los Menores, 22 de març de 2014.](#)

CAPÍTOL 10: LA RESPONSABILITAT CIVIL DERIVADA DELS DELICTES

Els delictes posats de manifest en aquest document generen, a més de les corresponents responsabilitats penals, responsabilitats civils de restitució, reparadores dels danys i perjudicis materials i morals causats (articles 109, 110 i 116.1 del Codi Penal)⁹⁸ en els casos que el delicte produeix un dany reparable. La indemnització dels perjudicis materials i morals causats com a conseqüència d'un delicte fan referència als causats a l'agregat així com a familiars o tercers.

Es tracta d'una indemnització de naturalesa jurídic-civil portada a terme en el decurs d'un procés judicial penal, sent aplicable la normativa penal (article 1.092 del Codi Civil) i subsidiàriament el propi Código Civil (article 4.3 del Codi Civil). Aquesta responsabilitat pot ser directa, solidària o subsidiària, essent prescriptiu escoltar sempre als possibles responsables civils en el procés judicial que s'incoï. En el seu cas, la sentència haurà de contenir la determinació del dany així com les bases en que fonamenten la quantia indemnitzatòria fixada (articles 115 del Codi Penal), inclòs en el cas dels danys morals, no obstant la seva dificultat de concreció.

10.1 FORMES DE RESPONSABILITAT CIVIL

10.1.a) La responsabilitat civil directa:

Aquesta correspon als autors i còmplices dels delictes (aquests responen subsidiàriament entre sí els uns pels altres, començant pels béns dels autors i seguint pels béns dels còmplices- article 116 del Codi Penal⁹⁹). També son responsables civils directes les companyies asseguradores fins al límit de la indemnització legalment establerta o contractualment pactada (article 117 del Codi Penal; en el mateix sentit, respecte als menors d'edat, article 63 de *Ley Orgánica 5/2000 de 12 de Enero* reguladora de la responsabilidad penal de los menores).

10.1.b) La responsabilitat civil subsidiària:

La responsabilitat civil subsidiària és aplicable als casos en els que el responsable del delicte no pot fer front a la responsabilitat civil que li pertoca.

10.1.c) La responsabilitat civil de la persona jurídica¹⁰⁰:

Es preveu també la responsabilitat civil de les persones jurídiques de forma solidària amb les persones físiques (autors, còmplices, encobridors) que fóssin condemnades pels mateixos fets¹⁰¹.

⁹⁸ Es preveuen com a modalitats de responsabilitat civil: a) la restitució, b) la reparació del dany i c) la indemnització de perjudicis materials i morals (article 110 del Codi Penal).

⁹⁹ En relació a la responsabilitat civil en els processos penals a menors veure també l'article 61 de la *Ley Orgánica 5/2000 de 12 de gener reguladora de las responsabilidades de los menores*.

¹⁰⁰ Aquesta modalitat va ser introduïda mitjançant *LO 5/2010 de 22 de juny*. És convenient que els "Centres La Salle" i les seves unitats corporatives diferenciades comptin amb pòlisses d'assegurances que cobreixin no només els riscos procedents dels seus directius, empleats i altres persones físiques al càrrec, sinó també de les persones jurídiques titulars.

¹⁰¹ Articles 116.3 i 110 del Codi Penal.

10.2 SUPÒSITS DE RESPONSABILITAT CIVIL DERIVADA DE DELICTE AMB POSSIBLE INCIDÈNCIA EN “CENTRE EDUCATIU LA SALLE”:

Segons l'anterior esquema analitzarem a continuació els diferents supòsits de responsabilitat civil derivada de delicte:

10.2.a) Responsabilitat civil pels delictes comesos per menors

Existeix una regulació específica de la responsabilitat civil quan els causants dels delictes són menors de 18 anys d'edat (menors d'edat civil) i majors de 14 anys¹⁰². L'article 61.3 de la *Ley Orgánica 5/2000 de 12 de Enero reguladora de la responsabilidad penal de los menores* preveu específicament:

“Cuando el responsable de los hechos cometidos sea un menor de dieciocho años, responderán solidariamente con él de los daños y perjuicios causados sus padres, tutores, acogedores y guardadores legales o de hecho¹⁰³, por este orden. Cuando éstos no hubieren favorecido la conducta del menor con dolo o negligencia grave, su responsabilidad podrá ser moderada por el Juez según los casos”.

Per tant la Llei Penal del Menor¹⁰⁴ estableix una responsabilitat solidària, això és, possibilitat de reclamació indistinta pel total de la reclamació al menor i a les persones relacionades a la Llei. És una responsabilitat en cascada jeràrquica, donat que la pròpia llei estableix un ordre de preferència en la responsabilitat. El criteri de la manca d'intencionalitat o manca d'imprudència greu pot servir al Jutge per moderar la responsabilitat solidària esmentada. És important destacar que la Llei parla específicament de “modera” i no de “suprimir o eliminar”; la interpretació d'aquest article porta pràcticament a una responsabilitat objectiva dels responsables detallats, pel que sembla que la responsabilitat civil dels pares, guardadors legals o de fet, encara que disminuïda, no es pot defugir.

Aquesta normativa ve completada per la pròpia del Codi Civil, pel que es coneix com a responsabilitat per culpa extracontractual. L'article 1.902 del Codi Civil estableix:

“El que por acción u omisión causa daño a otro, interviniendo culpa o negligencia, está obligado a reparar el daño causado”.

Segons considera la Jurisprudència aquesta concepció de la responsabilitat civil té el seu fonament en el principi de responsabilitat basat en el pur risc o perill creat que fa que

¹⁰² En el cas de que els fets els realitzi un menor de catorze anys no és aplicable la *Llei Penal del Menor* (article 3 de la *Ley Penal del Menor*) i, en aquest cas, el perjudicat hauria d'acudir a la via civil ordinària.

¹⁰³ Es pot interpretar aquest article en el sentit que el Centre seria guardador de fet dels seus alumnes durant la jornada escolar.

¹⁰⁴ S'estableix una responsabilitat civil subsidiària dels titulars del Centres Docents pels delictes comesos pels menors referits en els períodes de vigilància que són responsabilitat del Centres Docents. Cal recórrer a l'article 1.903 i concordants del Codi Civil vigent.

CAPÍTOL 10: LA RESPONSABILITAT CIVIL DERIVADA DELS DELICTES

el dany causat sigui el resultat d'una causalitat física amb abstracció del factor psicològic de culpabilitat de l'agent. El cert és que hi ha una tendència dominant de la Jurisprudència de traslladar la responsabilitat per culpa a una responsabilitat objectiva, amb una inversió de la càrrega de la prova: això vol dir que la persona o entitat que ordena els dispositius i organitza el treball o servei a un Centre Educatiu¹⁰⁵ amb possible resultat lesiu ha de provar la diligència desenvolupada per evitar l'efecte lesiu. Aquesta obligació de reparació del dany causat ve completada en l'importantíssim article 1.903 del Código Civil:

*“La obligación que impone el artículo anterior es exigible no sólo por los actos u omisiones propios, sino por los de **aquellas personas de quienes se debe responder.**”*

... Las personas o entidades que sean titulares de un Centro Docente de enseñanza no superior, responderán por los daños y perjuicios que causen sus alumnos menores de edad, durante los períodos de tiempo en que los mismos se hallen bajo el control o vigilancia del profesorado del Centro, desarrollando actividades escolares o extraescolares y complementarias...

... La responsabilidad de que trata este artículo cesará cuando las personas en él mencionadas prueben que emplearon toda la diligencia de un buen padre de familia para prevenir el daño ...”.

Es tracta d'una responsabilitat directa¹⁰⁶ per culpa (no responsabilitat subsidiària) que preveu la responsabilitat dels titulars dels Centres Educatius pels danys produïts pels seus alumnes menors d'edat durant el temps en que estiguin (o haurien d'haver estat¹⁰⁷) sota el control o vigilància del professorat o els propis Germans de La Salle, a no ser que es provi que es va emprar tota la diligència “*d'un bon pare de família*” per a prevenir el dany. Per aquest motiu és tant important que el **“Centre Educatiu La Salle” extremi la vigilància i la prevenció de situacions de risc i/o perill, i aquesta diligència comprèn no només les prevencions i cures reglamentàries** (com podria ser l'aprovació d'aquest “Protocol bàsic d'actuacions en els possibles maltractaments a menors de La Salle Catalunya”), **sino també tots els que la prudència imposi per a prevenir l'efecte del dany, tenint en compte el criteri de la previsibilitat¹⁰⁸**. Això és clau per tal d'evitar esdevenir responsables civils “*ex delicto*” o per culpa extracontractual.

¹⁰⁶ La responsabilitat del Centre no exclou la responsabilitat del propi alumne. Tampoc exclou la responsabilitat dels pares de l'alumne que està sota la vigilància del Centre Docent en els casos en que la falta de vigilància i negligència dels pares hagi contribuït en l'efecte lesiu (per exemple, pares que no controlen els instruments perillosos portats a l'escola).

¹⁰⁷ Des del moment en que els alumnes entren en les dependències del centre fins que l'abandonen a la fi de la jornada escolar estan o haurien d'estar subjectes a la vigilància del professorat i d'altres responsables jeràrquics del Centre. La Jurisprudència inclou en aquest concepte tant els danys que es puguin produir dins el recinte del Centre com els danys que es produeixin fora d'aquest recinte si l'alumne s'ha escapat d'aquest a causa d'una deficiència en la vigilància. També s'hi inclouen els danys produïts fora de les instal·lacions pròpies mentre es desenvolupa una activitat o es presta un servei organitzat pel propi Centre (sortides programades, culturals, intercanvis, etc.).

¹⁰⁸ La Jurisprudència considera el concepte “*previsibilitat*” com una exigència a considerar en l'activitat normal d'un “*home mig en relació a les circumstàncies*”. Les circumstàncies a tenir en compte, segons la Jurisprudència, són l'edat dels alumnes, caràcter individual i col·lectiu del grup, d'altres experiències anàlogues, antecedents perillosos o agressius, el tipus d'activitat que es realitza, la perillositat intrínseca dels mitjans o instruments utilitzats per l'activitat, el lloc, el temps, el nombre d'alumnes a càrrec, etc.

El procediment que se segueix en l'àmbit d'aquesta responsabilitat civil ve regulat a l'article 64 de la Ley Penal de Menor: és un procediment autònom que es realitza davant el Jutge Penal de Menors en el que són parts totes les persones o entitats que apareixen com a perjudicats¹⁰⁹ i, en el seu cas, les persones o entitats contra les quals es dirigeix l'acció de responsabilitat civil. Es realitza una Vista Oral amb les proves proposades i acceptades i el Jutge de menors decideix en sentència civil, sentència contra la qual es pot interposar Recurs d'Apel·lació davant la Sala de Menors del Tribunal Superior de Justícia corresponent, en aquest cas, de Catalunya.

10.2.b) Responsabilitat civil pels delictes comesos per adults

Entenem aquí per adults els Germans de la Salle, el professorat i qualsevol altra persona que manté una relació laboral o de qualsevol altre tipus de col·laboració amb el Centre La Salle (animadors esportius o socioeducatius, monitors del lleure, i d'altre personal divers, etc).

El Codi Penal estableix una responsabilitat civil subsidiària pels titulars dels establiments pels delictes o que es cometin en el seu àmbit d'actuació, com qualsevol altre empresari:

“Son también responsables civilmente, en defecto de los que los sean criminalmente:

3º) Las personas naturales o jurídicas, en los casos de delitos cometidos en los establecimientos de los que sean titulares, cuando por parte de los que los dirijan o administren, o de sus dependientes o empleados, se hayan infringido los reglamentos de policía o las disposiciones de la autoridad que estén relacionados con el hecho punible cometido, de modo que éste no se hubiera producido sin dicha infracción” (article 120.3º del Codi Penal).”

Per la consideració d'aquest criteri de responsabilitat és precisa la comissió d'un delicte o falta en el marc del "Centre Educatiu La Salle" i que aquest Centre o alguns dels adults referits hagin contravingut deures imposats per llei, reglaments generals o qualsevol normativa de caràcter inferior relacionada amb el fet delictiu.

De forma complementària el Código Civil preveu:

“La obligación que impone el artículo anterior es exigible no sólo por los actos u omisiones propios, sino por los de aquellas personas de quienes se debe responder.

¹⁰⁹ Els propis "Centres Educatius La Salle" podrien comparèixer en qualitat de perjudicats per un delicte comès per un menor: per exemple un delicte de danys (quantiosos) causats per un incendi intencionat produït per un menor en el recinte escolar (veure article 40.2 del Decret 279/2006 del Departament d'Educació i Universitats de la Generalitat de Catalunya, abans detallat).

CAPÍTOL 10: LA RESPONSABILITAT CIVIL DERIVADA DELS DELICTES

... Lo son igualmente los dueños o directores de un establecimiento o empresa respecto de los perjuicios causados por sus dependientes en el servicio de los ramos en que los tuvieran empleados, o con ocasión de sus funciones...

...La responsabilidad de que trata este artículo cesará cuando las personas en él mencionadas prueben que emplearon toda la diligencia de un buen padre de familia para prevenir el daño... (article 1.903 del Código Civil).

S'estableix, per tant, la responsabilitat civil directe del "Centre Educatiu La Salle" pels perjudicis causats per les persones lligades a aquest per una relació jeràrquica o de dependència entre aquestes i aquell, sigui que es fonamenti en la culpa *in vigilando* o culpa *in eligendo* abans esmentades, sigui en una infracció del deure de cura en la selecció del personal o en el control de l'activitat desenvolupada per aquest. Cal considerar tota l'explicació feta en l'apartat anterior en relació al concepte de responsabilitat que es dona aquí per reproduïda.

El fet que el "Centre Educatiu La Salle" sigui responsable civil dels delictes comesos pels adults que mantenen una relació jeràrquica o de dependència orgànica o funcional no vol dir que no es pugui recuperar la indemnització de danys i perjudicis satisfeta en el seu cas. El Código Civil preveu la possibilitat de repetició contra els professors que hagin comès alguns dels delictes detallats més amunt, en el seu cas:

"El que paga el daño causado por sus dependientes puede repetir de estos lo que hubiese satisfecho.

Cuando se trate de Centros docentes de enseñanza no superior, sus titulares podrán exigir de los profesores las cantidades satisfechas, si hubiesen incurrido en dolo o culpa grave en el ejercicio de sus funciones que fuesen causa del daño (article 1.904 del Código Civil).

Cal dir que els delictes intencionals no poden ser objecte d'assegurança per una companyia asseguradora. Tot i això, és aconsellable fer un plantejament d'assegurança col·lectiva pels supòsits assegurables derivats d'una possible negligència del "Centre Educatiu La Salle".

S’ha fet referència succinta a la possibilitat d’atribuir responsabilitat penal a les persones jurídiques (empreses, corporacions, fundacions, associacions, entre d’altres), de forma complementària a les persones físiques concretes a les que s’atribueixi responsabilitat per la comissió de delicte. El Codi Penal preveu a l’article 31bis aquesta possibilitat, així com la possibilitat d’exempció de responsabilitat penal si la persona jurídica té adoptat i implementat un “Model de compliment corporatiu i de prevenció de delictes” adequat als possibles riscos delictius que es produeixin dins les seves activitats o compliment missional. Les persones jurídiques poden ser penades pels delictes comesos pels seus representants o per les persones sotmeses als deures de supervisió, vigilància i control dins l’organització, d’acord amb el que s’ha desenvolupat en aquest document.

Es detallen a continuació alguns dels delictes que poden ser objecte de responsabilitat per part de la persona jurídica que podrien tenir importància pels “Centres Educatius La Salle” (en negreta els més rellevants relacionats amb aquest document), segons la redacció vigent del Codi Penal¹¹⁰:

- *Trata de seres humanos, article 177 bis.7*
- *Prostitución/explotación sexual/corrupción de menores, article 189 bis*
- ***Descubrimiento y revelación de secretos y allanamiento informático, article 197 quinquies***
- *Estafas, article 251 bis*
- *Insolvencias punibles, article 261 bis*
- *Daños informáticos, article 264 quater*
- *Contra la propiedad intelectual e industrial, el mercado y los consumidores (incluida la corrupción en los negocios), article 288*
- *Blanqueo de capitales, article 302.2*
- *Contra la Hacienda Pública y contra la Seguridad Social (incluido fraude en subvenciones i delitos contables), article 310 bis*
- *Contra los derechos de los ciudadanos extranjeros, article 318 bis.5*
- *Contra la salud pública (tráfico de drogas), article 369 bis*
- *Cohecho, article 427 bis*
- *Tráfico de influencias, article 430*
- ***Delitos de odio y enaltecimiento, article 510 bis***

L’adopció i implementació del “Model de compliment corporatiu i de prevenció de delictes” (MCC/PD) correspon als màxims representants de la persona jurídica o òrgans d’administració. Es precis elaborar un “mapa de riscos”, delimitant quins delictes i grau de risc de producció dels mateixos. Aquest mapa de riscos ha de portar a l’adopció de

¹¹⁰ Article 31 bis del Codi Penal, modificat en la darrera reforma LO 1/2015 de 30 de març. Es detallen únicament els articles als que es fa referència explícita a la persona jurídica, havent-se d’integrar amb les disposicions corresponents dels diferents capítols i secció del Codi Penal relatives als delictes concrets.

CAPÍTOL 11: ESPECIAL REFERÈNCIA AL “MODEL D’ORGANITZACIÓ I GESTIÓ DEL COMPLIMENT CORPORATIU ORIENTAT A LA PREVENCIÓ DE DELICTES”

protocols per fer front als riscos descrits, així com un sistema de responsabilitat i disciplinari en cas d’incompliment. Un cop adoptat s’ha de determinar la persona o Comitè de persones encarregades d’implementar el Model (Responsable del MCC/PD/estructura ètica i de control) i encarregar-se la gestió i supervisió de la informació i comunicació que es generi en relació als riscos descrits que puguin emergir en el decurs de la seva activitat, posant a l’abast mecanismes accessibles (canals ètics), tant orientats internament com externament, per a posar en el seu coneixement fets que puguin ser considerats delictius (per exemple, accions de maltracte o corrupció de menors o delictes d’odi). De forma progressiva es va incorporant la disponibilitat del MCC/PD¹¹¹ per la renovació de pòlisses d’assegurances corporatives i/o d’alts directius que cobreixen possibles responsabilitats civils. Convindrà, doncs, fer les accions oportunes per adoptar un “*Model de compliment corporatiu i de prevenció de delictes*” que es consideri adequat als “Centres Educatius La Salle”.

¹¹¹ El terme anglosaxó del que prové internacionalment aquesta figura és “*Compliance Officer*”.

A).- Seria recomanable incorporar com a **bona pràctica per al bon ús dels menors de les TIC i Internet**, en forma de Decàleg o similar per ús general de la comunitat educativa, aquelles necessitats de protecció, riscos i límits temporals i espacials així com indicacions de bon ús, segons procés realitzat conjuntament amb els propis infants i adolescents com a usuaris de les Xarxes i TICS. És necessari per a la protecció dels menors escoltar i facilitar-los el diàleg, compartir les necessitats, les pors, els riscos reals i quotidians i posar-los al seu abast aquests espais. Aquesta és sens dubte la protecció més eficaç.

B).- Els pares i mares de l'escola han de comprendre que l'autonomia dels menors s'ha incrementat, però això representa també un major increment de la consciència dels menors i, per tant, l'assumpció per part dels infants i adolescents dels seus deures i responsabilitats vers l'escola i l'entorn. Les normes han incrementat també els criteris de *corresponsabilitat* dels pares vers l'escola. Seria recomanable que els centres educatius elaboressin un **codi ètic propi dels centres educatius** i que els pares i mares l'assumissin conjuntament amb els infants i adolescents, tant pel que fa als aspectes de vida tradicional com pel nou entorn Internet a l'escola.

C).- Seria recomanable que els pares i mares fossin conscients que han d'**educar als fills a l'entorn de les TIC i Internet**, exactament igual a com es fa en tots els altres aspectes de la vida. Els pares i mares poden rebre sessions sobre aspectes de protecció dels menors a les xarxes, que inclouria tota mena d'informació tècnica, jurídic-social, així com les recomanacions psico-pedagògiques en general.

D).- Seria recomanable que els Centres educatius facilitessin eines, tant formatives com de referents estables, a tota la comunitat educativa sobre el **paradigma de mediació/ conciliació i altres vies de resolució pacífica de conflictes**, segons el que s'ha detallat en el present document.

E).- Seria recomanable, com ja s'ha destacat, que el Sector La Salle Catalunya realitzés un estudi i mapa de riscos i adoptés un **Model de compliment corporatiu i de prevenció de delictes adequats als riscos descrits** (del que aquest Document i el Protocol adaptat en formarien part), designant un **Comitè de Compliment Corporatiu i Ètic**, encarregat de la seva implementació, seguiment i supervisió, que serviria alhora pel correcte compliment de les obligacions legals recentment aprovades, a més de constituir un referent ètic cara a la Comunitat educativa i la societat en el seu conjunt.

CAPÍTOL 13: ANNEXOS

13.1 PROTOCOL D'ACTUACIÓ ENTRE ELS DEPARTAMENTS DE BENESTAR SOCIAL I FAMÍLIA I D'ENSENYAMENT, DE DETECCIÓ, NOTIFICACIÓ, DERIVACIÓ I COORDINACIÓ DE LES SITUACIONS DE MALTRACTAMENT INFANTIL I ADOLESCENT EN L'ÀMBIT EDUCATIU

13.2 PRESENTACIÓ ESQUEMÀTICA DEL “DOCUMENT MARC” I “CIRCUIT DE COMUNICACIÓ” PER ALS DIRECTORS I EQUIPS DIRECTIUS DELS C.E.L.S.

